

George ENACHE*

„IUBIT-AM PE IACOB”.
GALA GALACTION, APOSTOLUL PAVEL ȘI POPORUL ALES

„JACOB I LOVED”.
GALA GALACTION, PAUL THE APOSTLE AND THE CHOSEN PEOPLE

-Abstract –

Gala Galaction was one of the personalities of the Romanian Orthodox Church during the first part of the 20th century. He was fluent in Hebrew and translated the Bible from the original Hebrew text. His political convictions were directed at the democratic left and he considered himself a „pro-Semite”. He had a great openness to the Jewish population in Romania, which he sought to defend many times. For this reason, the anti-Semites within the Romanian Orthodox Church and beyond challenged him harshly.

The study aims to highlight the way in which Gala Galaction related to the „Jewish question” in all its aspects, in interwar Romania. I will investigate how Gala Galaction approached the Jewish tradition, his friendship with many representatives of the Jewish community in Romania, his support for the Zionist cause, his fascination with the Apostle Paul and the Epistle to the Romans, which strengthened his belief that Jews play an essential role in the Second Coming of Jesus Christ.

Keywords: Gala Galaction; Orthodox Church; Jews; Antisemitism; Romania; Zionism; Socialism.

***

---

* Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați (george.enache@ugal.ro). ORCID: 0000-0001-9389-993X.

Grigore Pișculescu, viitorul preot Gala Galaction, s-a născut la 16 aprilie 1879 în localitatea Didești, județul Teleorman. Tatăl său, Nicolae, era arendașul moșiei din Didești. Conform descrierii făcute de fiul său, Nicolae a fost o fire aventuroasă, iubitoare de petreceri, puțin înclinată spre chestiunile religioase, dar care nu se comporta față de țăranii pe care-i avea în subordine cu duritatea altor arendași. Gala Galaction își amintea cum tatăl său plătea datoriile țăranilor către stat atunci când acești țărani nu aveau bani pentru multele taxe și impozite.¹

Mama, Chiriaca, a fost fiica preotului Constantin Ostreanu, din orașul Roșiorii de Vede, Teleorman. Ea nu avea multă educație, dar era o persoană echilibrată, care știa să armonizeze viața în familie. De asemenea, ea era o persoană foarte religioasă și respecta cu strictețe toate regulile bisericești. După moartea soțului ei, în 1992, Chiriaca părăsește moșia de la Didești și se stabilește la București, de unde administrează cu pricepere proprietățile din Teleorman, reușind să acopere toate nevoile celor trei copii pe care îi avea (doi băieți și o fată) la un nivel mulțumitor.²

În momentul în care tatăl său moare, Grigore era elev la prestigiosul Colegiu Sfântul Sava din București. La acel moment el nu manifesta înclinații religioase deosebite, însă recunoaște în scrierile sale că atmosfera religioasă instaurată în casă de mama lui l-a influențat mult, astfel că religia nu era pentru el ceva străin și nedorit. Într-un articol din 1939, în care evocă propria experiență de viață, preotul Gala Galaction a făcut apologia unei copilării petrecute aproape de biserică, de Sfânta Liturghie și cântările religioase, toate acestea reprezentând un cadru favorabil pentru a-i deschide viitorului om matur calea spre Dumnezeu.³

Dar, până în 1898, centrul preocupărilor tânărului Grigore au fost literatura și dezbaterile pe marginea problemelor sociale. În perioada studiilor liceale, el se împrietenește cu alți tineri, de care se va simți legat mai apoi

---

¹ Gheorghe Cunesco, *Pe urmele lui Gala Galaction*, Editura Sport-Turism, București, 1982, p. 18.

² Adriana Niculiu, *Gala Galaction. Omul și scriitorul prin el însuși*, Editura Cartea Românească, București, 1971, p. 17.

³ *Biserica din copilărie*, în „România”, an. II, nr. 240 (30 ianuarie 1939). Într-o altă scriere imaginea bisericii se amestecă cu cea a casei copilăriei: „Visam casa părintească: mărită, prefăcută în altceva decât fusese, uneori amestecată cu turnurile bisericii, și-atunci semăna a ciudată mănăstire.” [*Pagini regăsite*, în „România”, an. II, nr. 271 (1 martie 1939)].

pentru tot restul vieții. Aceștia au fost I. Gh. Duca, Vasile Demetrius, N.D. Cocea și Tudor Arghezi.⁴ Fiecare dintre aceștia își vor avea propriul drum, propriile opțiuni în viață, însă pe toți, într-un fel sau altul, îi va uni un spirit democratic și de dreptate socială, străin de ideile autoritare, totalitare sau xenofobe.

Ion Gheorghe Duca⁵, după absolvirea Colegiului Sfântul Sava studiază dreptul și științele politice la Paris. Aici obține și titlul de doctor, în anul 1902, cu o teză dedicată societăților cooperatiste din România. În 1904, Duca publica o nouă lucrare, intitulată „Mișcarea băncilor populare din România”, care îl consacră drept un gânditor liberal de nouă generație, preocupat ca prosperitatea să nu fie doar apanajul unei elite subțiri, care căuta să arate că mecanismele economiei de piață și respectarea libertății inițiativei private sunt instrumente care, bine folosite, pot să dea rezultate economice și sociale mai bune decât propunerile socialiste sau comuniste.⁶ În paralel cu preocupările sale de economie politică, Duca studiază intens realitățile din politica internațională și publică ample analize pe acest subiect, în perioada 1906-1911, în revista *Viața Românească*, condusă de criticul Garabet Ibrăileanu. *Viața Românească*, faimoasă pentru dimensiunea ei literară, a avut și o pronunțată latură socială, definită drept „poporanism”. Ideea centrală a revistei, conform programului enunțat în primul număr al revistei, era edificarea unei autentice „culturi naționale”, care se constituia într-o condiție esențială a dezvoltării multilaterale a României. Teza de la care se pornea era ruptura dintre elita conducătoare a României și popor, fapt care făcea imposibil orice progres real. Elitele ignorau cultura națională, populară și preluau influențe din cultura apuseană, la un mod superficial, în timp ce masele erau ținute în afara dialogului cu modernitatea. În opinia celor de la *Viața Românească*, era nevoie ca întreg poporul să participe la făurirea culturii naționale, doar atunci dialogul dintre cultura apuseană și cea locală putând fi benefic: „O cultură națională nu se va naște decât atunci când masele mari populare, adevărat românești, vor lua parte la formarea și la

---

⁴ Gheorghe Cunesco, „Studiu introductiv”, în Gala Galaction, *O lume nouă*, București, 1970, pp. 13-49.

⁵ I. Gh. Duca, *Portrete și amintiri*, Bookstory, București, 2023.

⁶ I. G. Duca, *Mișcarea Băncilor Populare în România*, Institutul de Arte Grafice „Eminescu”, București, 1904.

aprecierea valorilor culturale, și acest lucru nu se va întâmpla decât atunci când, prin cultură, viață politică mai largă și ridicare economică, țărănimea va căpăta în stat valoarea socială proporțională cu valoarea sa numerică, economică, morală și națională, când vom fi un popor, când toate clasele sociale vor fi ale aceluiași popor, când trecerea de la vârful la baza piramidei sociale se va face pe nesimțite.”⁷ Acest „poporanism” al *Vieții Românești* poate fi interpretat drept un naționalism de stânga, care insista pe nevoia unei ridicări socio-economice generale a poporului român, pentru ca acesta să devină relevant în istorie. În latura sa politică, „poporanismul” a rămas ceva cu totul marginal, însă, la începutul secolului XX, *Viața Românească* a fost o platformă prin care oameni de diverse orientări, de la liberali precum Duca la marxiști, au pus în dezbatere chestiunea unei dreptăți sociale fără de care lumea românească nu putea progresa. În paginile prestigioasei reviste se va regăsi și semnătura lui Gala Galaction.⁸

Revenind la I.Gh. Duca, acesta devine membru al Partidului Național Liberal iar ascensiunea sa este rapidă mai ales după răscoala țăranilor din 1907, când liderii liberali își dau seama că este timpul ca politica partidului să ia o nouă direcție, care să conducă la rezolvarea contradicțiilor uriașe din interiorul societății românești, fără a trăda esența doctrinei liberale. Din această perspectivă, I. Gh. Duca a avut un rol important în definirea marilor reforme economice, sociale și politice întreprinse de Partidul Național Liberal mai ales după Primul Război Mondial. Până la război, Duca, a fost preocupat de chestiunea învoielilor agricole, de rezolvarea problemei împrumutării țăranilor, iar în 1910 scrie o carte intitulată „Mișcarea cooperatistă în România”, care se constituia într-un nou efort de a dezvolta un sistem capitalist eficient la baza societății, pe baza cooperativelor și a băncilor populare. Astfel, Duca s-a impus drept unul dintre principalii reformatori ai doctrinei liberale și unul dintre sfătuitoarii cei mai apropiați ai lui Ionel I.C. Brătianu, cel care va conduce cu mână de fier Partidul Național Liberal până la moartea sa, în 1927.

---

⁷ „Viața Românească”, an 1, nr. 1 (1906), p. 6.

⁸ I. Hangiu, *Presa românească de la începuturi până în prezent*, vol. I (18 februarie 1790-decembrie 1916), Comunicare.ro, București, 2007, pp. 674-683.

După război, I.Gh. Duca devine ministru de Externe și eforturile sale se îndreaptă în direcția diplomației. El însă nu a renunțat la reflecțiile de natură socio-economică. După o serie de frământări, generate de decesul lui Ionel Brătianu, Partidul Național Liberal se reface, iar I.Gh. Duca devine președintele partidului. El acceptă colaborarea cu noul rege Carol al II-lea și devine prim ministru, însă este ucis, la 29 decembrie 1934, de un comando legionar, pe peronul gării Sinaia. La moartea sa, Tudor Arghezi îl evoca ca pe un om „cinstit până la uitarea de sine, până la sărăcie și până la mizeria deghizată.”⁹

Un alt bun prieten al lui Gala Galaction a fost Nicolae D. Cocea¹⁰, fiul generalului Gheorghe Cocea. Cocea a fost ginerele lui Constantin Mille, cunoscut militant de stânga în România secolului al XIX-lea, cel care a fondat ziarul *Adevărul*. La rândul său, Cocea a fost un jurnalist renumit, care a fondat mai multe publicații, dintre care cele mai importante, probabil, sunt *Facla* și *Chemarea*. În 1907, Cocea a participat la lucrările congresului Internaționalii a II-a socialiste de la Stuttgart, devenind un militant foarte activ în mișcările politice de stânga din România, mai ales după înăbușirea sângeroasă a răscoalei țărănești de la 1907. În 1917 N.D. Cocea îl cunoaște pe Lenin și devine un admirator fervent al liderului comunist rus. După Primul Război Mondial, Cocea se va apropia tot mai mult de ideile comuniste, colaborând cu publicații în spatele cărora se afla Partidul Comunist din România. Cu toate acestea, Cocea nu va aluneca în dogmatismul comunist, ci va păstra ceva din spiritul avangardei și din cel al socialismului democratic, iubirile lui din tinerețe.

Vasile Dumitrescu era originar din Transilvania, din zona Brașovului.¹¹ Pseudonimul „Demetrius” l-a primit chiar de la Gala Galaction în 1899. Provenit dintr-o familie modestă, a avut tot felul de meserii, de la ajutor de măcelar la profesor suplinitor. Abia în 1923 devine directorul colecției „Biblioteca pentru toți”, colecție de literatură adresată publicului larg, publicată o vreme de *Viața Românească*, pe care în 1923 o preiau

⁹ Ion Simuț, *Putea fi Arghezi legionar?*, în *România literară*, an 40, nr. 5 (9 februarie 2007), p. 13.

¹⁰ N.D. Cocea, *Jurnal*, Editura Politică, București, 1970.

¹¹ Aurel Sasu (ed.), *Dicționarul biografic al literaturii române*, vol. I, Editura Paralela 45, Pitești, 2004, pp. 473-474.

editorii Iancu Șaraga și S. Schwartz de la Editura „Universală” Alcalay & Co. Socialist convins, V. Demetrius a colaborat la majoritatea publicațiilor democratice, de stânga: *Adevărul*, *Viața socială*, *Dimineața*, *Viitorul*, *Facla*, *Flacăra*, etc. A fost căsătorit cu Antígona Rabinovici, o evreică convertită la creștinism.

Ion N. Theodorescu, devenit faimos sub numele de Tudor Arghezi, a fost și el absolvent al Colegiului Sfântul Sava.¹² Dintre toți cei amintiți mai sus, este cel mai apropiat ca spirit de Gala Galaction, prin componenta creștină a existenței sale, dar care a luat treptat o altă turnură decât cea din cazul părintelui Galaction. Centrul preocupărilor lui Arghezi a fost evident literatura, însă de la început el a fost foarte apropiat de problemele sociale, fără însă ca cele scrise de el pe marginea acestei chestiuni să capete o direcție ideologică clară și să implice o activitate politică de partid. După o perioadă în care participă la cenele organizate de Alexandru Macedonski, părintele simbolismului românesc, și publică în revista *Liga ortodoxă*, coordonată de Macedonski, în anul 1900 Arghezi decide să se călugărească la mănăstirea Cernica. Jurnalul lui Gala Galaction oferă mărturii prețioase despre etapele convertirii lui Arghezi și, în același timp, despre decizia acestuia de a renunța la haina monahală.¹³ În acea perioadă Gala Galaction și Arghezi mergeau regulat la slujbele bisericești, fie la ortodocși fie la catolici, iar Arghezi vorbea constat de dorința sa de a lua calea mănăstirii. Nu a rezistat decât patru ani, spiritul său nefiind compatibil cu ceea ce considera a fi o instituție care-și pierduse spiritualitatea. Nu devine un necredincios și va păstra toată viața tensiunea dintre aspirația de a-l întâlni pe Dumnezeu și neputința de a-l simți: „Vreau să te pipăi și să urlu: este!” Spiritul său critic, coroziv, îl va determina să devină un pamfletar de temut. Însă, dincolo de toate, critica lui Arghezi nu demolează, pur și simplu, ci păstrează speranța unui viitor mai bun, fără ca acest viitor mai bun să fie limpede conturat.

În 1904, împreună cu V. Demetrius, Arghezi scoate publicația *Linia dreaptă*, la care colaborează și Gala Galaction. Revista are o existență scurtă,

---

¹² Minodora Sălcudean, *Tudor Arghezi. Discursul publicistic*, Institutul European, Iași, 2009.

¹³ Gala Galaction, *Jurnal*, ediție îngrijită de Mara Galaction Țuculescu și Teodor Vărgolici, vol. I, Editura Minerva, București, 1973, pp. 399, 429, 438, 469, 497.

apărând doar cinci numere.¹⁴ Între anii 1905 și 1910 Arghezi trăiește în Franța, Germania și Elveția. Revenit în România, el reia legăturile cu vechii prieteni, colaborând cu N.D. Cocea la revistele *Facla* și *Viața socială* și cu Gala Galaction la *Cronica*. Arestat și închis pentru faptul că a susținut alianța cu Puterile Centrale în dauna celei cu Antanta în perioada Primului Război Mondial, Arghezi se impune ca publicist în perioada interbelică prin celebrele sale „tablete”, pamflete scurte prin care critica lucrurile care nu i se păreau în regulă. Fără a fi legat de vreun partid, el a avut în perioada interbelică o atitudine constant democratică, de stânga.

Dacă I.Gh. Duca a fost mai îndepărtat de grup prin statutul său social și prin aderența sa la Partidul Național Liberal, Gala Galaction, Tudor Arghezi, N.D. Cocea și V. Demetrius au avut orientări hotărât de stânga, din zona socialismului. De altfel, cei patru vor colabora constant, de-a lungul întregii vieți, pe diverse platforme, pentru promovarea acestor idei, fiind luați în colimator de reprezentanții curentelor de extremă dreapta.

Încă din perioada când era elev la Sfântul Sava, Grigore Pișculescu merge la sala Sotir din București, unde aveau loc întâlnirile socialiștilor și îl ascultă pe Constantin Dobrogeanu Gherea.¹⁵ Pe numele lui adevărat Solomon Katz, Gherea era un evreu originar din Ucraina, fugit în România pentru a scăpa de furia poliției țariste.¹⁶ Devine rapid unul din liderii mișcării socialiste din România și contribuie la crearea, în 1893, a Partidului Social Democrat al Muncitorilor din România, căruia îi scrie programul, în spirit marxist. A fost faimos pentru lucrarea sa, *Neoioabăgia*, în care a denunțat sistemul primitiv de exploatare din domeniul agricol din România și pentru revista *Contemporanul*, prin care a purtat o polemică acerbă cu Titu Maiorescu și gruparea *Junimea*, miezul dezbaterii fiind dilema: „arta pentru artă” sau „arta cu tendință”?

Din acea perioadă, Grigore Pișculescu devine un bun cunoscător al marxismului și al mișcării socialiste. Treptat, el se va îndepărta de această mișcare, dar nu-i va privi niciodată pe socialiști cu ostilitate, înțelegându-le cel puțin intențiile lor de dreptate socială, idee care este, fără discuție, una de

¹⁴ Adriana Niculiu, *op.cit.*, p. 43.

¹⁵ Gheorghe Cunesco, *op.cit.*, pp. 14, 20.

¹⁶ Z. Ornea, *Viața lui Constantin Dobrogeanu-Ghera*, Editura Cartea Românească, București, 1982.

forță în gândirea lui Gala Galaction pe întreg parcursul vieții. Acest lucru se vede foarte bine din modul în care, în *Jurnal*, Gala Galaction comentează cele petrecute cu prilejul îngropării liderului socialist I.C. Frimu. Acesta a fost un important lider sindical, unul dintre fondatorii Partidului Social Democrat al Muncitorilor din România, care, după destrămarea acestuia, în 1899, a căutat să reînființeze un partid socialist, reușind acest lucru în 1910, prin crearea Partidului Social Democrat Român.¹⁷

În contextul amplelor frământări sociale și politice de după Primul Război Mondial, Partidul Social Democrat a militat pentru obținerea unor condiții mai bune pentru muncitori. Dar articolele publicate de unul dintre conducătorii partidului, Cristian Racovski, prin care acesta a condamnat „anexarea” Basarabiei și Transilvaniei de către România, precum și legăturile pe care liderii români le avuseseră cu V.I. Lenin, i-au determinat pe guvernanți să considere că în spatele revendicărilor sociale se afla dorința declanșării unei revoluții bolșevice. De aceea, manifestația din 13 decembrie 1918, din București, la care au participat sute de muncitori sub coordonarea liderilor social-democrați, a fost aspru reprimată de guvern.¹⁸

Liderii social democrați au fost arestați și judecați, iar I.C. Frimu a murit în închisoare, în urma bolii și a modului în care a fost schingiuit de poliție, la 6 februarie 1919. Pe 8 februarie a avut loc înmormântarea liderului socialist iar Gala Galaction relatează în jurnalul său: „O cumătră cu broboadă povestește ce-a văzut ieri, la înmormântarea lui Frimu... „Dricul era roșu... coșciugul era roșu... Potop de lume dar fără popă... La cimitir au vorbit vreo câțiva...În loc de cruce, i-au pus la căpătâi un stâlp roșu...” Cine a fost Frimu? Mai nimeni nu știe bine... A fost un tâmplar, dar era socialist! Un iscusit își dă cu părerea cu importanță: „Era socialist! Își punea pielea pentru alții... Atâta pagubă! Era socialist pentru punga lui!...”

Această abordare îi produce lui Gala Galaction o serie de reflecții amare: „Această judecată neroadă, rostită asupra unui om atât de cinstit și de idealist, mă mâhnește ca o mică nenorocire personală. E mort sufletul românesc! Românul nu-și cunoaște ale sale imbolduri și alte principii de

¹⁷ N. Petreanu, D. Baran, *I.C. Frimu. Studii și antologie*, Editura Politică, București, 1969.

¹⁸ *13 decembrie 1918. Muncitorimea română își comemorează martirii*, „România viitoare”, an I, nr. 1 (15 decembrie 1944), p. 1,3.

acțiune decât șarlatania și agonisirea rușinoasă! Poți să și mori pentru dreptate și poți să-ți dai viața pentru oropsiții și înjosiții neamului tău. Ce folos! Acești înjosiți, acești oropsiți nu vor înțelege nimic din jertfa-ți sfântă și pe mormântul tău își vor scrie recunoștința ca păsările cerului!”¹⁹ Prin urmare, deși la momentul în care scrie aceste rânduri Gala Galaction era un creștin deplin asumat, el „înțelege” rațiunea acțiunilor unui om precum I.C. Frimu, chiar dacă acestea au în spate un fundament ateu. De unde venea această perspectivă? De la o viziune care concepea umanitatea ca un întreg, în care nu era loc de discriminări și de construirea de ziduri între oameni cu viziuni diferite.

Dincolo de această empatie însă, Gala Galaction se îndepărtase între timp în mod semnificativ de viziunea socialistă, spre deosebire de prietenul N.D. Cocea, care a continuat să o promoveze. La scurtă vreme după relatarea morții lui I.C. Frimu, într-o însemnare din 24 februarie 1919, Gala Galaction scria următoarele: „Ce ne aduce ziua de mâine? Ne găsim azi, ca pe o corabie dărăpănată și fără cârmă, împinși de o furtună aprigă, spre moartea mai mult ca sigură. E înfiorătoare priveliștea bătrânei Europe și mai cu seamă a răsăritului, în care ne-a azvârlit soarta... Totul se clatină, totul se smulge din repaosul consfințit, totul tinde să se prăbușească. Naște o lume nouă? Începe o barbarie nouă? În inima mea, nu nădăjduiesc nici o fericire, nici o îmbunătățire, fie că ar trebui să trecem prin focul a nu știu câte revoluții. Firea omenească este fără de leac, pătimașă și rea și toate visurile umane, oricât le-aș iubi și m-aș îmbăta de ele, nu mă conving și nu mă vor convinge...

Veni-va și peste noi focul revoluționar, sau ne va ocoli?... Nici Sodomă și Gomora nu erau mai coapte pentru focul cerului, de cum este România pentru incendiul revoluționar!

Ce va fi însă, când ne va pedepsi Dumnezeu și cu această ultimă pedeapsă – nimic alta decât fum și cenușă. Nu cred în perfectibilitatea speciei omenești, nu cred în fericirea smulsă prin revoluții. Voi aștepta mut și resemnat. În cea din urmă cămăruță a conștiinței mele, sunt și rămân creștin. Refugiul meu este și va fi, până la ceasul meu din urmă, Isus Hristos... Vie

---

¹⁹ Gala Galaction, *Jurnal*, ediție îngrijită de Teodor Vârgolici, vol. II, Editura Minerva, București, 1977, p. 62.

deci și revoluția! Nu voi crede în ea și nu voi curteni-o. Sunt, iremediabil, creștin.”²⁰

Trecerea de la socialism la creștinism are loc în conștiința tânărului Grigore Pișculescu în perioada 1893-1898, ca efect al mai multor întâmplări cu caracter destinal. Rezultatul a fost ceva profund diferit de cel din cazul lui Tudor Arghezi. În cazul Gala Galaction vorbim de o viziune sistematică și coerentă despre lume în care creștinismul, ca religie revelată și ca ideologie, joacă rolul central.

Un prim pas în acest sens îl reprezintă frecventarea de către Grigore Pișculescu, împreună cu prietenul Ion N. Theodorescu, a cenaclului condus de Alexandru Macedonski.²¹ Bizarul poet, alături de revista *Literatorul*, publică un timp o revistă cu un titlu ciudat pentru elitele românești de la sfârșitul veacului al XIX-lea, destul de îndepărtate de religie și biserică: *Liga ortodoxă*. De la măsurile luate în domeniul bisericesc în vremea lui Al. I. Cuza, rolul și importanța Bisericii Ortodoxe Române scăzuse în mod dramatic în cadrul societății.²² Macedonski se apropie de ortodoxie dintr-o perspectivă poetică și romantică, în mediile europene de atunci existând o anumită formă de asociere între romantism și creștinism, care se manifestă și în spațiul românesc, la autori precum Hortensia Papadat-Bengescu, dar și la Gala Galaction. Vom reveni asupra acestui aspect, care este important în gândirea lui Gala Galaction. În cazul lui Macedonski, apropierea dintre cele două planuri este destul de superficială, însă el va folosi revista *Liga Ortodoxă* pentru a polemiza în chestiunea destituirii mitropolitului primat Ghenadie Petrescu.²³ Fără a intra în detalii, menționăm că în 1891 a ajuns la putere un guvern conservator, care a încercat să organizeze viața Bisericii Ortodoxe pe alte baze decât cele hotărâte de fostele guverne liberale. Cum

²⁰ *Ibidem*, p. 67.

²¹ Gheorghe Cunescu, *op.cit.*, pp. 37-38.

²² George Enache, „Religie și modernitate în Vechiul Regat: dezbateri privind rolul social, politic și național al Bisericii Ortodoxe Române în a doua jumătate a secolului al XIX – lea și începutul veacului al XX-lea,” în Ioan Bolovan, Sorina Paula Bolovan (coord.), *Schimbare și devenire în istoria României: Lucrările conferinței internaționale „Modernizarea în România în secolele XIX-XXI”*, Cluj Napoca, 21-24 mai 2007, Cluj University Press, 2008, pp. 375-388.

²³ Vasile Spiridon, *Logica macedonskiană*, în „România literară”, an 53, nr. 7 (12 februarie 2021), p. 22.

mitropolitul primat Iosif Gheorghian fusese numit de liberali, acesta a preferat să se retragă din scaun decât să accepte măsurile conservatoare. Prin urmare, în fruntea Bisericii Ortodoxe Române a venit Ghenadie Petrescu care a acceptat măsurile adoptate de guvernul conservator. În 1895, conservatorii pierd puterea iar liberalii au dorit să-l schimbe pe mitropolit. Cum acesta a refuzat să plece de bună voie, i s-a înscenat un proces în care a fost acuzat de mai multe infracțiuni. Găsit vinovat, mitropolitul Ghenadie a fost scos din scaun. Cauza lui a stârnit numeroase reacții negative în mediile care nu-i vedeau cu ochi buni pe liberali, iar Macedonski a fost unul dintre cei mai duri apărători ai mitropolitului alungat. Gala Galaction și Tudor Arghezi au fost solidari cu această cauză, cu acest prilej tânărul student la Litere și Filosofie, Grigore Pișculescu, luând cunoștință de situația deloc bună a unei biserici aflate în profundă criză.

Toate aceste frământări din Biserica Ortodoxă nu-l vor descuraja pe Gala Galaction, așa cum s-a petrecut în cazul lui Arghezi. În acel moment, tânărul student nu era așa preocupat de destinul confesiunii din care făcea parte, cât se afla în căutarea unui ideal spiritual. În 1898 vine în România Joséphin Péladan, personaj fascinat și controversat, unul dintre promotorii mișcării Renașterea Ocultă Franceză, care promova idei oculte și mistice.²⁴ Péladan era văzut de mulți ca un escroc, dar reprezentațiile sale de la București produc o impresie copleșitoare asupra tânărului Grigore Pișculescu. Din acel moment, pentru el, ateismul devine ceva absurd, fără sens, iar realitatea unui „dincolo” divin apare de domeniul evidenței.

În 1898 studentul Pișculescu își începe și *Jurnalul*, conceput după modelul de jurnal consacrat de frații Goncourt.²⁵ Acesta începe cu câteva pagini de considerații cu privire la propria persoană, extrem de interesante din perspectiva înțelegerii modului în care Gala Galaction se vedea pe sine atunci și grila prin care privea lumea, grilă care, în cea mai mare parte, s-a păstrat de-a lungul vieții preotului scriitor. Iată cum scriitorul se descria pe sine: „Sunt partizanul celor mai înalte concepții filosofico – științifice ale secolului (transformism, evoluționism) și, cu toate acestea, aceste legi ale vieții, întrevăzute de cugetătorii moderni, îmi apar a fi secretele înalte ale

---

²⁴ Adriana Niculiu, *op.cit.*, p. 60.

²⁵ Teodor Vârgolici, „Prefață,” în Gala Galaction, *Jurnal*, vol. 1, pp. 8-11.

unei inteligențe și voințe ultime, adică ale unei concepții de supremă ordine, de suprem bine și de suprem adevăr. Sunt, cu alte cuvinte, dintre aceia care caută împăcarea științei cu religia...

Cred foarte mult în progres și în viitoarea fericire a oamenilor. Cred că omenirea va progresa (și progresează) în mod fatal și că va atinge suprema fericire în mod fatal; cu alte cuvinte cred că o lege supremă (care alta decât voința lui Dumnezeu?) mână omenirea în căile progresului și ale fericirii. Cred în Dumnezeu, conform unei concepții ce-mi aparține. Dumnezeu e pentru mine numai: Inteligență-Ordine-Bunătațe.

Iubesc foarte mult ordinea și doresc să pecetluiesc cu ea toate cugetările și toate actele mele. Cu toate acestea, n-o pot realiza totdeauna; cred însă că pe vreme ce trece mă apropii de ea. Și aceasta, nu grație voinței mele (eu nu cred în voință), ci grație unei legi care mă poartă către ordine. În toate lucrurile văd cea mai înaltă ordine – pară unele din ele oricât de dezordonate. Ca păreri sociale, sunt prietenul autorității inteligente. Nu pot să sufăr pe pesimiști, și mai cu seamă pe filosoful Schopenhauer.”²⁶

În ceea ce privește înclinațiile sale sufletești, Gala Galaction afirma că are o sensibilitate excesivă, „bolnăvicioasă”, care îl îndreaptă către „romanul de analiză psihiatrică”. Această sensibilitate îl determină să fie solidar cu suferințele celuilalt, să se implice în a ajuta pe cei aflați în nevoie. Însă, în ansamblu, această sensibilitate era una reflexivă, care-l îndemna pe Gala Galaction să prefere ca spații de viețuire „biblioteca” sau „templul”.²⁷ Activismul continuu, prezența permanentă în spațiu public nu-l caracterizau, aici Gala Galaction deosebindu-se fundamental de prietenul N.D. Cocea.

Pe de altă parte, Gala Galaction se consideră dotat cu o „intelligență bine intenționată, optimistă și filantropică” care i-a permis să meargă înainte în viață și să se împlinească pe multiple planuri. Iar aceste împliniri nu s-au datorat „voinței” personale, ci planului pe care Dumnezeu l-a avut pentru el și pe care Gala Galaction l-a înțeles și acceptat. Pentru Gala Galaction „voința” nu este altceva decât „echilibrul dintre: a dori, a cugeta, a plănuși și a îndeplini, adică a traduce în fapte.”²⁸

²⁶ Gala Galaction, *Jurnal*, vol. 1, p. 45.

²⁷ *Ibidem*, p. 46.

²⁸ *Ibidem*, p. 47.

Prin urmare, din punct de vedere antropologic, în opinia lui Gala Galaction „voința”, așa cum este înțeleasă de unii și a fost pusă în practică de către fasciști sau comuniști, prin „revoluții” și ample inginerii sociale, nu reprezintă altceva decât o manifestare a egoismului și/sau ignoranței (chiar dacă intențiile din spate sunt bune). Este vorba de un prometeism care vrea să schimbe lumea nu după rânduilele ei adevărate, ci după reprezentările subiective ale unor persoane. Din această perspectivă, viziunea lui Gala Galaction se deosebește fundamental de gândirea marxistă sau cea care a fost produsă de curentele de extremă dreapta. „Triumful voinței”, cunoscutul film de propagandă nazist produs de Leni Riefenstahl, ar fi, din perspectiva lui Gala Galaction, un nonsens. După cum el însuși mărturisește, îl detesta pe Schopenhauer și ideile sale cu privire la lumea „ca voință și reprezentare”.

Omul este parte a umanității care, la rândul ei, este parte din „marele lanț al ființei”. Acest lanț al ființei este caracterizat de inteligență, ordine și bunătate. Lumea are o finalitate, o finalitate bună, asigurat de un „intelligent design”, generat de nimeni altcineva decât de Dumnezeu. Cine încearcă să se opună acestui sens superior nu face altceva decât să se pună contra mersului înainte al lumii. Progresul și fericirea sunt posibile, dar nu prin revoluții care nu reușesc în esență să schimbe nimic în profunzime, ci prin înțelegerea fenomenelor care „sunt ordonate și întrețesute în chip absolut și fatal de o lege adâncă (care alta decât A-tot-Inteligența Divină?)”. Prin urmare, spune părintele Galaction, dacă fiecare și-ar lua voința și ar încredința-o A-tot-Inteligenței cerești, atunci ar deveni „umilul și imperfectul contributor la viitoare opere de adevăr și de bine.”²⁹

Progresul omenirii, în care Gala Galaction crede cu multă tărie, este minat de numeroase prejudecăți și stereotipuri, care împiedică înțelegerea adevăratei esențe a lumii și a proiectului divin. Gala Galaction se declară un inamic al „ordinii burgheze”, prin care el înțelege toate acele instanțe care conduc la discriminări și false reprezentări.³⁰ Pentru Gala Galaction lucrurile sunt foarte limpezi: cu toții, indiferent de rasă, sex, chiar și credință, suntem copiii lui Dumnezeu, egali înaintea lui și avem fiecare rostul nostru stabilit de divinitate. Cine încearcă să introducă discriminarea între oameni sau

---

²⁹ *Ibidem*, p. 48.

³⁰ *Ibidem*, p. 47.

împiedică ca oamenii să se realizeze comite un act împotriva lui Dumnezeu. De aceea, Gala Galaction va fi alături de toți cei care, în mod arbitrar, sunt marginalizați și discriminați: țărani săraci care se răscoală la 1907, femeile atât de desconsiderate de o societate patriarhală, evreii loviți de numeroase prejudecăți nedrepte. Prin urmare, simpatia/empatia pentru evrei a lui Gala Galaction, asupra căreia vom insista în partea a doua a acestui studiu, se înscrie în această dragoste a părintelui Galaction pentru tot ce înseamnă omul – chip al lui Dumnezeu.

Nu vom insista prea mult asupra acestei chestiuni. Cităm doar un fragment din 1898, dedicat problemei feministe, fragment care este revelator pentru concepția lui Gala Galaction despre umanitate: „Nu pot să sufăr pe aceia care spun că femeia e șireată, e falsă, e perversă. Femeia e, pur și simplu, așa cum au făcut-o condițiile nefavorabile în care s-a dezvoltat până acum. Sunt pentru educația înaltă a femeii și pentru deplina ei egalitate cu bărbatul, adică pentru egalizarea drepturilor între ei.”³¹

Autoportretul literar din 1898 din care am citat atât de mult, a fost inclus inițial într-o scrisoare adresată Olgăi Sacara-Tulbure, prima femeie din România care a îmbrățișat cariera medicală. Datorită bolilor de care suferea, ea se retrăsese la Agapia, unde devine apropiată și confidentă a soriei Zoe, cea care se va dovedi marea iubire a lui Gala Galaction.³² În iulie 1898, Grigore Pișculescu, împreună cu N.D. Cocea, face o vizită la Agapia. Aici el o întâlnește pe Zoe Marcoci, verișoară a lui Cocea, mai în vârstă decât Grigore, care se pregătea să devină călugăriță. Între Grigore și Zoe izbucnește o dragoste fulgerătoare. Cei doi sunt foarte conștienți de barierele aparent insurmontabile dintre ei, însă sentimentele pe care le simt unul față de celălalt sunt mai presus de orice. Timp de mai mulți ani, cei doi își vor scrie periodic, păstrând o puternică relație spirituală, de sub care însă se simțea din plin pasiunea. Legat definitiv sufletește de femeia care îi apărea plină de puritate sufletească, devoțiune și pietate creștină, Grigore Pișculescu vede în această întâlnire un semn a rânduielii lui Dumnezeu și caută, conform filosofiei sale, să se plieze pe gândul divin.

---

³¹ *Ibidem.*

³² Teodor Vârgolici, *op.cit.*, pp. 14-18.

Rezultatul a fost că, în 1899, Grigore Pișculescu renunță la Facultatea de Litere și Filosofie și se înscrie la Facultatea de Teologie, gândul său fiind acela de a deveni monah, închizând definitiv ușa dorințelor trupești și zbaterilor sufletești, urmând ca Zoe să-i devină o soră spirituală. Pe 27 noiembrie 1899, Grigore Pișculescu nota următoarele în jurnalul său: „O zi de viscol... Pe măsură ce mă afundam în viscol și în vreme rea, pe aceeași măsură mă mânam. Plecat de acasă calm, m-am întors cu sufletul frământat... Îmi amintesc că-mi spuneam sub ninsoare: să perseverăm, că totul trece; soarta rea se obosește repede ca și cea bună. Răul nu se eternizează în lumea noastră cum nu se eternizează nici Binele. Bine de cel ce știe ca să rabde.... Pe când copacii gemeau sub viscol, eu spuneam în gând rugăciunea din fiecare dimineață. Un fior de înaltă transcendență m-a zguduit prelung. Ce pot fi vremurile rele, necazurile, patimile, furiile omului și ale elementelor, în fața lui Dumnezeu, a Sufletului și-a nobilei lor linii de unire - Rugăciunea!

Acasă, într-o reverie lungă, mi-au înflorit în cuget aceste două versuri: Monachicescu-ți nume Galaction să fie/ Ca laptele de albă viața ta să fie!”³³

Galaction nu a mai ajuns să-i fie nume de monah lui Grigore Pișculescu, însă momentul de inspirație nu a fost risipit. În 1904, atunci când Grigore Pișculescu începe să colaboreze la revista *Linia dreaptă* a prietenilor Arghezi și Demetrius, numele de monah se transformă în faimosul pseudonim literar Gala Galaction, sub care teologul, scriitorul și publicistul vor continua să promoveze, prin scris și conferințe, prin literatură, cărți teologice și articole de presă, ideea unei lumi „albe ca laptele”.

Dumnezeu nu a vrut ca Gala Galaction să devină monah. În cele din urmă, lucrurile dintre cei doi îndrăgostiți se rezolvă altfel, printr-o întâlnire la mijloc: Gala Galaction face trecerea de la socialism la creștinism³⁴, urmând să devină preot, iar Zoe iese din monahism și devine soție de preot. Cei doi au avut o viață familială exemplară, fiind despărțiți doar de moarte.

Experiența din viața personală a lui Gala Galaction l-a făcut pe acesta să vadă într-un anume mod creștinismul. În egală măsură, Galaction a fost

³³ Gala Galaction, *Jurnal*, vol. 1, p. 284.

³⁴ Însemnarea din *Jurnal* din 31 octombrie 1899: „Seara, rezolv problema ce mă făcea perplex. Am renunțat pentru totdeauna la orice filosofie și voi fi al Domnului meu Iisus Hristos – Amin” (*Ibidem*, p. 276).

inspirat de anumite lecturi provenite din mediul cultural francez și, probabil, de experiența romantică și simbolistă pe care a avut-o la cenaclul condus de Alexandru Macedonski. De fapt, Gala Galaction nu este singurul autor de la sfârșitul veacului al XIX-lea care gândește un pic altfel experiența unui creștinism care, de-a lungul istoriei, a devenit uneori o formă de control tiranic al individului, folosind ca instrument ideea de „păcat” și insistând pe mortificarea trupului și pe renunțarea la tot ceea ce era considerat dorință pământească. În numele unei mântuiri în eternitate, omul ajungea uneori să-și nege propria natură. Tema aceasta a făcut obiectul a numeroase dezbateri, în lucrări cu caracter teologic-antropologic sau în opere literare. În mod deosebit a fost vizat monahismul, conceput de mulți ca un mod de viață incompatibil cu natura umană.³⁵ S-a mers și mai departe, creștinismul în integralitatea lui fiind negat din perspectiva unei viziuni „naturale” cu privire la om.³⁶

În literatura română, Hortensia Papadat-Bengescu este cea care oferă, în romanul *Lui Don Juan în eternitate*, o viziune care, într-o oarecare măsură, se apropie de cea oferită asupra creștinismului de Gala Galaction.³⁷ Ca femeie, Hortensia Papadat-Bengescu se află sub papucul unui soț tiran, care nu vede cu ochi buni înclinațiile ei literare. Din perspectiva soțului, gestul ca o femeie să scrie literatură este un păcat, poate mai mare decât păcatele trupești. Hortensia simte toate prejudecățile „burgheze” (de care vorbește și Gala Galaction) cum o apasă, împiedecând-o să-și dezvolte în mod liber personalitatea. Ea este din oficiu o persoană care greșește și care trebuie să-și nege natura și să accepte să joace după regulile arbitrare ale societății. Între revoltă și resemnare, Hortensia acceptă la modul exterior limitările impuse, însă se „răzbună” prin scris. Multe din personajele ei feminine sunt bolnave, boala fiind o somatizare a presiunilor care vin de la societate. Unul din aceste

³⁵ George Enache, „Religie, libertate și progres în opera Dorei d’Istria”, în *Mihai Dimitrie Sturdza la 80 de ani. Omagiu*, Iași, Editura Universității „Al.I. Cuza”, Iași, 2014, pp. 703-738.

³⁶ George Enache, „Lupta împotriva religiei în URSS și promovarea valorilor ateiste. Fundamente doctrinare, forme și metode de acțiune”, în *Arhivele Securității*, volumul 4, Editura Enciclopedică, București, 2008, pp. 132-173.

³⁷ Andreia Roman, „Patologie individuală – patologie socială în opera Hortensiei Papadat-Bengescu”, în Andreia Roman (coord.), *Hortensia Papadat Bengescu. Vocația și stilurile modernității*, Editura Paralela 45, București, 2007, pp. 99-108.

personaje, Bianca Porporata, își caută izbăvirea într-o iubire iluzorie, dar în același timp extrem de reală, pentru Don Juan. Celebrul personaj nu este văzut ca un simplu amant, ci ca bărbatul care, pur și simplu, împlinește femeia pe toate planurile, o face să se simtă ea însăși fără nicio limitare. Conveniențele sunt sparte de iubire și autenticitatea existenței triumfă. Alături de Don Juan, care simbolizează împlinirea erotică a existenței, în roman este pomenit adesea Iisus Hristos, văzut ca mângâietor, ca cel ce alină suferința umană și aduce mântuirea, curmând suferința de care orice ființă muritoare are parte. Vorbim de Hristosul din Evanghelii, cel care primește la el pe toți cei disprețuiți de societate și loviți de prejudecăți, îi vede în adânc și îi mântuie, fără a le nega natura și vocația. În plus, numele personajului principal, Bianca Porporata, ascunde un joc al culorilor: albul purității și sfințeniei și roșul vitalității. Roșul este sângele care asigură viața, dar și sângele care se varsă în patimă și violență. Roșul (vitalitatea) capătă valențe superioare, dacă este înconjurat de albul spiritului. Cu alte cuvinte, omul nu trebuie să-și trădeze propria natură, ci se poate împlini dând acestei naturi un sens superior, spiritual.

Comentând în 1929 pe marginea operei literare a lui Gala Galaction, Victor N. Popescu făcea următoarele considerații, care sintetizează viziunea preotului scriitor cu privire la modul în care creștinismul trebuie să se raporteze la natura umană: „Distrușgerea naturii omenești n-a intrat niciodată în vederile creștinismului. Distrușgerea înseamnă condamnarea materiei, pe care am socotit-o coruptă de la sine și prin sine, și n-ar fi o creatură a lui Dumnezeu însuși, ca și sufletul.

Adormirea acestei naturi este posibilă, însă nu-i eficace și nici durabilă. Căci, ceea ce am crede șters din noi, ar apărea cu violență și ne-ar lua prin surprindere, chiar în clipa în care am presupune că această natură doarme în noi.

Singurul lucru posibil este să recunoaștem această natură, așa cum este, cu intensitatea pornirilor de care este capabilă, și dirijând-o, s-o îndreptăm spre scopuri mărețe, deplasând această energie în acțiune spirituală. În termeni psihanalitic, aceasta se cheamă sublimare.

Avantajul unei astfel de atitudini ar fi, că:

1) am ști totdeauna pericolul, pe care-l ținem în mâini;

2) am căuta totdeauna un drum, pe care să îndreptăm această energie...

Căci sfinții înșiși, atât cât au trăit, au avut de luptat încă, chiar după ce viața lor a intrat pe calea sfințeniei. Ei au luptat neîncetat pentru înfrânarea naturii omenești, care tinde mereu să-și reia locul.

În sufletele mistice, îndeosebi, asemenea crize sunt puternice și frecvente. Lor li se pare că uneori rup contactul cu divinitatea. Simt cum natura omenească izbucnește din când în când. Unii au întrebuințat flagelația, ca mijloc de amortire a acestor simțuri, în plină revoltă. Și dacă ni s-ar părea că întrevădem asemenea goluri în viața lor religioasă, nu putem să le reproșăm nimic, ci numai atunci când n-ar lupta împotriva lor, chiar dacă nu reușesc totdeauna.³⁸

Aceasta este natura umană, iar suferința îi este mereu coextensivă. Singura soluție de ieșire din criză, singura „ideologie” validă pentru umanitate este racordarea la Dumnezeu. Iată ce spune Gala Galaction în *Scrisori către Simforoza*: „Omul nu poate să biruiască boala din sânu-i decât dacă o vinde roabă lui Hristos. Vom ajunge să fim mai buni, să nu ne mai urâm, să nu ne mai războim – individual – între clase și în popoare – atunci când fiecare dintre noi va înțelege și-l va iubi pe Iisus Hristos...Prin Evanghelie, acest drum de mii de ani pe care ar trebui să-l facem ca să stăpânim bestia din inima noastră, se scurtează cu totul...Să aducem în inima și în viața poporului românesc Sfânta Scriptură și eterna auroră care înconjoară chipul lui Iisus Hristos: iată, după credința mea, cea mai necesară și cea mai grabnică muncă sufletească, pe care trebuie să o îndeplinim și în care trebuie să ajute toți câți poftesc, cu adevărat, mai multă omenie, mai multă dreptate și mai multă tihnă, în mijlocul nostru.”³⁹

Prin urmare, nu este vorba de o legătură generică cu divinitatea, ci de cea asigurată de creștinism. Toate celelalte sunt viziuni, doctrine, ideologii, în timp ce creștinismul, prin Iisus Hristos, este Calea, Adevărul și Viața, singura soluție eficace la problemele umanității.

---

³⁸ *Părintele Gala Galaction. Cu prilejul împlinirii a 50 de ani de vârstă*, în „Raze de lumină”, an I, nr. 5 (nov-dec 1929), p. 32.

³⁹ *Ibidem*.

În articolul „Cine este aproapele meu”, publicat în 1934,⁴⁰ autorul aruncă în aer toate diferențele naționale, de rasă sau religioase pentru a vorbi de adevăratul aproape: cel care pune în aplicare învățătura lui Iisus Hristos. Suma acestor adevărați credincioși reprezintă forța motrice a unei umanități care-și va regăsi unitatea, va relua calea dialogului și a păcii: „Se pare că ne îndrumăm spre o vastă cooperativă creștină. Separarea în care Bisericile creștine se găseau, de pildă, în secolul trecut, s-a dovedit și se dovedește ca nefolositoare omenirii. Fiecare biserică își iubește ființa proprie și particularitățile ei, cu atât mai mult cu cât nu poate să dovedească, pentru sine, noblețea unui trecut milenar. Fiecare Biserică este încredințată că ea este vistiernicul adevărului și noi, Biserica noastră, păstrăm această încredințare, în fruntea tuturor.

Dar alături de această binecuvântată convingere, în care ne supralicităm unii pe alții, rămâne un spațiu larg pentru o operă caritabilă și interconfesională, cerută de împrejurările de azi.

Sunt doi factori puternici care tind să aducă raporturi noi, amicale și cooperative, între feluritele fracțiuni creștine din lumea întreagă. Unul este întrețesătura noastră sufletească universală și altul este selecționarea continuă a celor ce sunt într-adevăr creștini.

Acum o sută și câțiva de ani, creștinătatea trăia, ca să zic așa, în țevi închise. Astăzi țevile sunt comunicante. Telegraful, căile ferate, telefonul, avionul și radiofonia (poate în curând și alte invenții) au adus, în toată lumea, o întrețesătură sufletească, pentru care poate numai vechiul Imperiu Roman ar putea să ne ofere un embrion de comparație. Această întrețesătură sufletească aduce cunoștință apropiată, experiență nouă, simpatie și solidaritate. Acesta este primul factor.

Al doilea factor. Pentru formularea lui, Sfânta Evanghelie ne dă vestmântul nepieritor al uneia din parabolele Mântuitorului: «Cine este aproapele meu?...»

Nu este deloc ușor să distingem, în tumultul vocilor și al intereselor contradictorii, glasul adevărului. Din fericire, există un criteriu, pentru cei ce știu să vadă și să înțeleagă.

---

⁴⁰ „Universul”, an 51 (23.09.1934).

Iată: «Un om mergea de vale, de la Ierusalim la Ierihon și a căzut între tâlhari care, după ce l-au dezbrăcat și l-au rănit, au plecat, lăsându-l pe jumătate mort... Un preot a trecut pe alătura... Un levit a trecut pe alătura... Unui samaritean i s-a făcut milă de el... A venit la el, i-a legat rănilor, turnând pe ele untdelemn și vin și punându-l pe dobitoacul său, l-a dus la un han și i-a purtat de grijă... Care din acești trei ți se pare că a fost aproapele celui ce a căzut între tâlhari?...»

Este criteriul cel nou și nefalsificabil care trebuie să ne conducă azi, în orientarea noastră și în fixarea defensivelor noastre. Sunt prieteni care stau departe, peste țări și mări, și pe aceștia vom ajunge să-i prețuim și să-i iubim. Și sunt dușmani preciși, ireductibili care circulă printre noi, sub diferite măști, aspecte și podoabe, impresionante pentru naivi.

Fiecare zi ne aduce surprize și destăinuirii. Fiecare zi se face dăscăliță și celor ce se silesc să învețe și celor ce sunt leneși și târzii la pricepere.

Experiența amară și aspra necesitate ne vor face să căutăm realitatea simțirii creștine și devotamentul pentru Cruce, altfel decât prin valurile apei de trandafiri.” Textul descrie o adevărată globalizare în cheie creștină, apropiată de curentele promovate de Andrew Carnegie, Woodrow Wilson și de corifeii mișcării ecumenice.⁴¹ În România, aceste idei au mai fost promovate de către episcopul de Râmnic Noul Severin, Vartolomeu Stănescu, cel care impune ideea de „creștinism social”, puternic răspândită în Apus.⁴² În foarte multe privințe, Gala Galaction este apropiat de ideile creștinismului social, fără însă a folosi vreodată acest termen.

Tot în textul menționat se vorbește de comunitatea creștină, care crește neîncetat. Cum se produce această creștere? Prin convertirea indivizilor. Lucrarea de licență în teologie a lui Gala Galaction a avut ca subiect tocmai convertirea sfântului Pavel, pe drumul Damascului. Este una din temele care l-a preocupat pe Gala Galaction până la bătrânețe și care se

⁴¹ Canon John Nurser, *The "Ecumenical Movement" Churches, "Global Order," and Human Rights: 1938-1948*, în „Human Rights Quarterly”, Vol. 25, No. 4 (Nov., 2003), pp. 841-881; James M. Donahue, *In Search of a Global, Godly Order: The Ecumenical Movement and the Origins of the League of Nations, 1908-1918*, <https://curate.nd.edu/downloads/c247dr2910s>.

⁴² George Enache, *Episcopul Vartolomeu Stănescu, promotor al „creștinismului social” în România interbelică (I)*, în „Anuarul Institutului „A.D. Xenopol”, Iași”, tom L (2013), pp. 355-370; *Episcopul Vartolomeu Stănescu, promotor al „creștinismului social” în România interbelică (II)*, în „Anuarul Institutului „A.D. Xenopol”, Iași”, tom LI (2014), pp. 275-290.

constituie, după cum vom vedea, într-un element extrem de important al perspectivei pe care o are asupra evreilor.

Convertirea trebuie să fie urmată de o creștere spirituală. Centrul gândirii spirituale a lui Gala Galaction este Hristos cel Viu, singurul care asigură existența în adevăr și evită ca creștinismul să devină o simplă ideologie, iar biserica o instituție publică oarecare. Hristos cel Viu este prezent în Sfântul Potir la fiecare Liturghie și, de aceea, Gala Galaction a fost unul dintre promotorii de frunte ai renașterii euharistice în Biserica Ortodoxă Română.⁴³

De asemenea, el insistă pentru ca predica să devină acel instrument eficace ca oamenii să se îndrepte spre cele sfinte.⁴⁴ Gala Galaction își asumă rolul de predicator al Mitropoliei Ungro Vlahiei (din 1922), mergând prin țară și predicând acolo unde biserica se confrunta cu probleme.⁴⁵

A predica înseamnă a face misionarism. Gala Galaction are pagini multe despre rolul misionar al bisericii și al clericilor. Succesul activității misionare se atinge cu două condiții: o implicare totală în actul misionar și o cultură teologică solidă. Gala Galaction este printre cei care solicită ca în Biserica Ortodoxă Română să apară călugări cu studii superioare de teologie, ca instrument misionar flexibil și eficient.⁴⁶ Personal, el se străduie să capete cunoștințe cât mai aprofundate pe tărâm teologic. Această exigență îl determină să învețe greaca veche și limba ebraică (alt element care-l va lega de comunitatea evreiască) și să demareze, în colaborare, proiectul unei noi traduceri a Bibliei.⁴⁷ În calitatea de profesor la Facultatea de Teologie din Chișinău, Gala Galaction a avut prilejul să formeze generații de tineri preoți în spiritul cerințelor formulate.⁴⁸

---

⁴³ Gala Galaction, *Piatra din capul unghiului. Scrisori teologice*, București, 1925, p. 74; Gala Galaction, *Aspru adevăr! – dar adevăr*, în „Biserica Ortodoxă Română”, 1-2 (1934), pp. 15-18.

⁴⁴ Gala Galaction, *O oră de catehism și una de predică*, în „Crucea”, an II, nr. 1-2 (1-15 martie 1924), pp. 26-28.

⁴⁵ Adriana Niculiu, *op.cit.*, p. 99.

⁴⁶ Gala Galaction, *Jurnal*, vol. 2, pp. 362-365. Faptul este menționat de Constantin C. Tomescu în *Jurnal din viața mea*, ediție îngrijită de George Enache, Silvia Corloteanu-Granciuc, Editura Cartdidact, Chișinău, 2018, p. 542.

⁴⁷ *De vorbă cu părintele Gala Galaction, despre traducerea și revelația Bibliei*, în „Adevărul”, an 51, nr. 16.389 (7 iulie 1937), p. 7.

⁴⁸ Constantin C. Tomescu, *op.cit.*, p. 523.

Nu în ultimul rând, Gala Galaction a fost un publicist activ, care, printr-o multitudine de ziare și reviste, a făcut cateheză publicului larg și și-a promovat propunerile sale cu privire la îmbunătățirea vieții liturgice și misionare a bisericii. El este unul din întemeietorii periodicului *Crucea*, bilunar apărut după Primul Război Mondial, la inițiativa unor preoți, prin intermediul căruia ei își propuneau să facă cateheză și să ofere soluții la problemele bisericii. În toată perioada interbelică, Gala Galaction a militat pentru întemeierea unui cotidian creștin, prin care activitatea misionară să se desfășoare mai eficient.

Redăm în continuare câteva fragmente din articole ale lui Gala Galaction, care evidențiază preocupările menționate mai sus. Unul din aceste articole se intitulează *Leviții*: „Când ai săpat în temelia conștiinței unui seminarist că Iisus Hristos este «Fiul lui Dumnezeu...lumină din lumină, Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat...carele pentru noi oamenii și pentru a noastră mântuire s-a pogorât din cer și s-a întrupat» – ai făcut din păstrătorul acestei credințe un om care nu mai seamănă cu ori și care. Ca să păstreze cu vrednicie, să cinstească cu frică și să facă luminoasă și efectivă, în inima și în viața lui, convingerea aceasta, preotul creștin are nevoie de o imensă cultură teologică și profană!

Și când convingi pe tânărul levit că, în Sfânta Euharistie, Domnul și Mântuitorul nostru Iisus Hristos este întreg, adevărat, trup și sânge, om și Dumnezeu, cum era pe Sfânta Cruce!... Ce va face un cuget șovăielnic și slab în științele teologice, cu această înfricoșată învățătură, pe care i-ai dat-o în seminar?

Credința creștină e adânc binefăcătoare și de reazim și pentru învățați și pentru neînvățați.

Dar cei neînvățați cred în Iisus Hristos pe garanția Sfinților Părinți și pe a preotului care, zilnic, împarte cuvântul sfânt din ușile sfântului altar. Ce va face însă cel chemat să învețe și să zidească pe ceilalți, când s-ar întâmpla ca el însuși să fie neînvățat și nezidit? ... A crede în Iisus Hristos și a-l servi în Sfânta liturghie și pe amvon – în sinceră și entuziastă credință! – înseamnă să ai în urma ta ani întregi de învățătură și de lupte, cu voia Domnului, victorios terminate.⁴⁹

⁴⁹ Gala Galaction, *Leviții*, în „Cuvântul”, anul I, nr. 8-9 (iunie-iulie 1922), p. 214.

Un alt articol se intitulează „Așa cum suntem astăzi” și în el Gala Galaction face trecerea de la dimensiunea mistic-liturgică a bisericii la cea socială: „Biserica noastră – azi, când toată lumea este în reclădire – nu poate să rămână nepăsătoare. Problemele, nevoile și durerile timpului își au răsunetul lor și în biserică. Servitorii altarului sunt datori, prin chiar porunca dată lor de Mântuitorul, să caute oaia cea pierdută și să lege rănila celui rănit... Cea dintâi și cea mai stăruitoare impresie pe care ne-o dă biserica noastră, în ceasul de față, este că ea a rămas și rămâne alături de viața noastră socială. Dumnezeiască prin obârșia ei și menită să călăuzească omenirea până la venirea Domnului, biserica nu poate să se amestece și să se confunde cu viermuiala noastră omenească. Ea trebuie să ne domine, să se păstreze prea curată și să ne ridice de-a pururi spre cele cerești. Dar aceasta nu însemnează că trebuie să se izoleze de societate până acolo, încât fiii ei să nu-i mai calce pragul, iar servitorii ei, preoții, să rămână printre laici niște apariții lugubre și anacronice.

Astăzi aici ne găsim. Biserica a ieșit atât de mult din viața cea de toate zilele și din deprinderile concetățenilor noștri, încât sfintele locașuri sunt aproape pustii...Și dacă odinioară a fost atâta slavă și acum a rămas atât de puțină înseamnă că predica a slăbit, că sfintele sacramente nu mai sunt administrate cu sfântul zel de la început, iar dragostea păstorească s-a răcit...

Dacă ar fi să întrebăm cine e de vină, am putea să răspundem: E de vină duhul vremii, care a schimbat și schimbă lumea atât de mult, încât păstoriții noștri nu ne mai găsesc pe plac și și-au întors inima de la noi...Uriașele prefaceri intelectuale, sociale, economice..., pornite în toată lumea de la 1798 – leatul Revoluției franceze – ne-a ajuns și pe noi românii și păstoriții noștri, intrați și ei în hora prefacerilor, nu ne mai înțeleg și nu ne mai cercetează.

Așa este. Dar trebuie să fim dreți și să ne întrebăm: Ce am făcut noi, iconomii bisericii lui Iisus Hristos peste poporul român, ca să nu pierdem din mână pe păstoriții noștri și să fim la înălțimea vremurilor noi? Vom răspunde cu fruntea plecată: aproape nimic!”⁵⁰

---

⁵⁰ „Crucea”, an 1, nr. 12-13 (1-15 nov. 1923), pp. 8,9.

Încă de la sfârșitul secolului al XIX-lea conștiința slăbiciunii Bisericii Ortodoxe Române era deosebit de acută. Prin reformele făcute în perioada domniei lui Alexandru Ioan Cuza, se luase din mâinile bisericii toate resursele financiare, iar Biserica Ortodoxă Română a devenit o biserică de stat, care trebuia să sprijine eforturile de modernizare a României.⁵¹ Dar, multă vreme, statul nu a avut o viziune cu privire la rolul Bisericii în societate și nu i-a pus la dispoziție resursele materiale necesare pentru a se dezvolta. Chestiunea religioasă era lăsată pe planul doi de către guvernanți, ca ceva fără importanță. Abia după câteva decenii, guvernanții constată că religia este și în România un factor dinamic, spațiul religios se transformă iar statul nu-l poate controla așa cum și-l dorea. România se simte și ea afectată de fenomenul Kulturkampf, pornit din Germania, se simte deranjată de influența tot mai mare a catolicismului și de prezența noilor culte religioase numite „secte”. Toate fenomenele religioase aveau și efecte sociale greu de gestionat. Răscoala țăranilor din 1907 a avut și aspecte religioase, țăranii trecând, ca formă de protest, la cultele noi numite „secte”.⁵² Trebuie spus că, în timpul răscoalei, Gala Galaction a făcut apel la ministrul Cultelor și Instrucțiunii Publice, Spiru Haret, prin intermediul prietenului său I.Gh.Duca, ca acesta să ceară preoților să meargă să-i liniștească pe răsculați, pentru a se evita vărsarea de sânge. Din păcate, decizia guvernului de a folosi tunurile s-a conjugat cu lipsa de inițiativă a preoților, astfel că, în cele din urmă răscoala a fost înăbușită în sânge. Evenimentele i-au prilejuit lui Gala Galaction reflecții amare cu privire la slăbiciunea bisericii și incapacitatea clerului de a se comporta precum apostolii.⁵³

Slăbiciunea bisericii a fost semnalată în mai multe rânduri de ultimul ierarh cărturar al bisericii de la jumătatea secolului al XIX-lea, Melchisedec Ștefănescu. El a atras atenția că, dacă nu se iau măsuri, atunci biserica nu va

---

⁵¹ George Enache, „Religie și modernitate în Vechiul Regat: dezbateri privind rolul social, politic și național al Bisericii Ortodoxe Române în a doua jumătate a secolului al XIX – lea și începutul veacului al XX-lea”, p. 379.

⁵² George Enache, *Problema „sectelor” în România din a doua jumătate a secolului al XIX-lea până în 1948 (partea I)*, în „Analele Universității „Dunărea de Jos” Galați, fasc. 19, *Istorie*”, tom VI (2007), pp. 93-115.

⁵³ Gala Galaction, *Jurnal*, vol. 1, pp. 553-555.

mai fi în stare să contracareze provocările devenite tot mai mari și mai numeroase.⁵⁴

La începutul secolului XX s-a căutat remedierea situației, printre altele prin trimiterea în străinătate (Franța, Germania, Austro-Ungaria, Rusia) a unor tineri teologi. Dintre aceștia se recrutează o elită bisericească care va marca viața spirituală din prima jumătate a secolului al XX-lea. Amintim aici pe Nicodim Munteanu, Ioan (Irineu) Mihălcescu, Visarion Puiu, Iuliu Scriban, Vartolomeu Stănescu și alții. La rândul său, Gala Galaction se va ambiționa să-și facă doctoratul la Cernăuți, unde se afla cea mai importantă facultate de teologie ortodoxă din cuprinsul Imperiului Austro-Ungar.⁵⁵ Cu aproape toți cei menționați mai sus, Gala Galaction a fost bun prieten, colaborând cu ei la numeroase proiecte, menite să ridice o biserică considerată decăzută.

Părintele Galaction a avut adesea cuvinte grele în raport cu diferite situații din Biserica Ortodoxă. El a fost fascinat din tinerețe de erudiția și spiritul misionar al clerului catolic, așa cum rezultă din acest fragment din 1898: „Am cel mai mare respect pentru clerul catolic. Sunt foarte trist că clerul nostru nu e nici pe departe așa de inteligent și de învățat ca cel catolic. Aș dori să văd și la preoții noștri acel zel pios și mângâietor pe care preoțimea catolică îl desfășoară împrejurul durerilor și suferinței lumii din Apus... Într-o vreme eram atât de disperat de ortodoxismul nostru, încât doream din toată inima triumful propagandei catolice și trecerea noastră la catolicism. Ceea ce mă entuziasmează la catolici e puterea aceea de a câștiga sufletele, de a vărsa asupra-le, într-un chip discret și elegant, parfumul credinței și al mângâierii, e îndemânarea aceea a prelatului catolic de a strecura Evanghelia, atât în mansardele sărăciei, cât și în palatele avuției.”⁵⁶ Iar, în 1905, pe când se afla la Cernăuți, Gala Galaction afirmă: „Înainte de a cugeta că nu există deosebire între creștinismul catolic și grec-oriental”, frecventând cu egală intensitate lăcașele de rugăciune ale celor două culte.⁵⁷

---

⁵⁴ George Enache, „Religie și modernitate în Vechiul Regat: dezbateri privind rolul social, politic și național al Bisericii Ortodoxe Române în a doua jumătate a secolului al XIX – lea și începutul veacului al XX-lea”, pp. 383-384.

⁵⁵ Gala Galaction, *Jurnal*, vol. 1, pp. 396-398.

⁵⁶ *Ibidem*, p. 46.

⁵⁷ *Ibidem*, p. 462.

În același timp, odată teolog și preot ortodox, Gala Galaction devine un apărător ferm al dogmei și intereselor Bisericii Ortodoxe Române. Astfel, atunci când Biserica Anglicană inițiază un dialog cu Biserica Ortodoxă, menit să conducă la unire, Gala Galaction se opune chiar și patriarhului Miron Cristea, arătând că între ortodocși și anglicani există diferențe fundamentale în ceea ce privește problema euharistiei iar acest lucru împiedică unitatea deplină dintre cele două biserici.⁵⁸ De asemenea, în perioada celui de-al Doilea Război Mondial, apare o dispută între greco-catolici și ortodocși cu privire la cine să reprezinte bisericesc România la Roma. Greco-Catolicii, care aveau la Roma, din 1937, inclusiv Colegiul Pio Romeno, cereau exclusivitate pe lângă autoritățile italiene și cele ale Vaticanului. Pe de altă parte, Biserica Ortodoxă își dorea să aibă o biserică la Roma, așa cum avea în Paris și Berlin. Opoziția greco-catolică la proiectul ortodox a stârnit o reacție vehementă din partea lui Gala Galaction față de catolicii pe care, de altfel, îi admira fără rezerve.⁵⁹

În calitate de preot ortodox, Gala Galaction este convins că în biserică lui reprezintă adevărul întreg însă, spre deosebire de alții, el nu face discriminări între „dreptcredincioși” și „eretici”. El nu insistă pe ceea ce separă cât pe ceea ce unește pe oameni. Cu toții suntem copiii lui Dumnezeu și nu trebuie să-i condamnăm pe unii dacă încă nu au apucat pe calea lui Hristos. În anumite privințe, Galaction se apropie de ideile lui Karl Rahner despre „creștinul anonim”.⁶⁰ În operele sale literare, precum *Roxana* sau *Papucii lui Mahmud* întâlnim personaje, evrei sau musulmani, care manifestă virtuți evanghelice.⁶¹ Pe de altă parte, ca preot, Gala Galaction va insista pe ideea de convertire și de asumare activă a căii către Hristos.⁶² Dar, cu toate acestea, toți oamenii trebuie priviți cu egală dragoste, indiferent de apropierea sau depărtarea lor față de Hristos.

⁵⁸ Gala Galaction, *Jurnal*, vol. 2, pp. 195-197.

⁵⁹ *Ibidem*, p. 414.

⁶⁰ Norman Wong Cheong Sau, *Karl Rahner's Concept of the 'Anonymous Christian' An Inclusivist View of Religions*, în „Church & Society”, Vol 4, No 1, pp. 23-39.

⁶¹ Dumitru Soare, *Idei și preocupări sociale în opera literară a lui Gala Galaction*, în „Mitropolia Ardealului”, an X, nr. 1-3 (ian-martie 1965), pp. 158-159.

⁶² Victor N. Popescu, *Gala Galaction – preotul*, în „Raze de lumină”, an IV, nr. 1 (ian- feb 1932), pp. 8-14.

Ideile lui Gala Galaction se verifică cel mai bine în textele sale referitoare la evrei. Cu adevărat Gala Galaction îi descoperă pe evrei în perioada studiilor sale doctorale la Cernăuți. Comunitatea evreiască din Cernăuți forma aproape jumătate din populația orașului și avea un statut juridic, economic și politic incomparabil cu cel al evreilor din România. Despre acești evrei din Cernăuți, Gala Galaction scria următoarele în octombrie 1904: „Evreii sunt nota specială a Cernăuților. Egali în drepturi cu toată lumea, înfățișează, între ei, toate inegalitățile risipirii sociale: de la cele mai onorate funcțiuni municipale până la clasicul comerț cu haine vechi. Nu pot să urască pe acești oameni, dimpotrivă: în taina sufletului meu, îi admir și îi iubesc, pentru că, sub prihana lor de dinafară, au în ei comoara năprasnicei credințe în Dumnezeu cu toate diamantele însoțitoare.”⁶³

Aceasta ar fi prima treaptă a apropierii lui Gala Galaction de evrei, una care se poate regăsi și în scrierile lui Emil Cioran⁶⁴: admirația pentru un popor de mare inteligență, priceput, tenace și cu o credință intensă în Dumnezeu. Admirația aceasta poate fi însă relativă, deoarece alături de antisemitismul care caută să ducă ideea de evreu în derizoriu, există și un antisemitism construit pe pericolul pe care-l reprezintă forța și superioritatea evreiască. Nu antisemitism, dar o teamă față de evreul inteligent și determinat pare a se manifesta și la Gala Galaction, tot în perioada studiilor de doctorat. La 1 decembrie 1904 el nota în jurnalul său următoarele: „Am citit ieri, în cabinetul de lectură a societății studenților teologi «Academia ortodoxă» un foileton din *Neue Freie Presse – Die Frau in der Kirche* – scris de Max Nordau. *Femeia în biserică* însemnează femeia franceză în biserica respectivă. Interesant articolul. Campionul lui Israil descrie cu spirit de francez, din punctul de vedere al celor 4 K (*Kinder, Kuche, Kleider, Kirche*), pe care se zice că împăratul Wilhelm îi dorește și-i cere de la femeie. Se oprește asupra ultimului K – singurul valabil pentru cea franceză – și arată că dacă biserica, în Franța, n-a căzut de tot sub asaltul socialist și francmason, este numai grație energiei și devotamentului lumii feminine. Cu intimă și adâncă mulțumire trebuie să fi scris evreul Max Nordau acest articol! Pana

⁶³ Gala Galaction, *Jurnal*, vol. I, p. 430.

⁶⁴ Emil Cioran, *Ispita de a exista*, tr. de Emanoil Marcu, Humanitas, București, 1997, pp. 54-81.

lui, neapărat, se manifestă liberă și dezinteresată; punctul din care el se face a privi este cel emancipat și progresist. Nu are decât intențiunile de ordine și de bine pe care le are și guvernul și toată lumea cea luminată din Franța. Și se poate ca mulți să-l creadă. Dar inima evreului are fiori și taine pe care degenerații și lepădații fii ai creștinismului nu mai vor să le înțeleagă. Max Nordau, care luptă pentru chestiunea evreiască cum poate nimeni printre creștinii de azi nu mai luptă pentru Christos, ar putea să privească la ruina creștinismului în Franța, și să scrie despre ea, fără scumpă complăcere, fără tainic farmec ovreiesc? N-a scris Max Nordau *Minciuni convenționale* (toate numai creștinești)? Nu el, *Degenerescență* (toată numai la creștini)? Și ce vâlvă și ce vorbă și câte din intențiunile lui Nordau n-au fost atinse și întrecute prin aceste scrieri!

Când va învia reacțiunea cea biruitoare, din partea noastră a creștinilor? Ce geniu, ce forțe de conștiință și ce opere uriașe ne va trimite Domnul, va reînturna în noi, va smulge lăncezelii noastre: pentru ca să respingem puhoiul inamic și să recucerim atâta loc pierdut!”⁶⁵

Prin urmare, la acel moment, Gala Galaction îl bănuia pe liderul sionist Max Nordau că, în adâncul inimii, jubilează pentru decăderea lumii creștine și îi îndemna pe creștini să pună în revitalizarea creștinismului aceeași energie pe care o punea Nordau în găsirea unei patrii pentru evrei.

Jurnalul lui Gala Galaction este de o sinceritate remarcabilă. Autorul a ezitat mult timp între a-l publica sau a-l ține sub sertar. *Jurnalul* a fost lăsat în cele din urmă copiilor, pentru ca să fie publicat ulterior. Galaction nu a scos nimic din *Jurnal* și nu a rescris ceva, ci a lăsat documentul autentic, cu ideile din momentul primei scrieri. În câteva rânduri însă el a revenit, peste ani, cu câteva note explicative. Cu o asemenea notă el vine la textul despre Nordau în octombrie 1924, în care spune: „Așa gândeam acum 20 de ani. Azi, am ajuns la mai multă comprehensiune și la mai multă bunătate.” Apoi, la 7 martie 1950, după alți 25 de ani, el completa: „Eram prin anii 1900-1905, încă stăpânit de prejudecăți și de ignoranță. De atunci încoace, am descoperit adevărul: Israel este inofensiv, când îl iubești!”⁶⁶

⁶⁵ Gala Galaction, *Jurnal*, vol. I, p. 436.

⁶⁶ *Ibidem*.

Cheia de înțelegere a atitudinii care-l va anima pe Gala Galaction în ceea ce privește evreii se găsește într-un scurt text din *Jurnal*, provenit tot din perioada cât a stat la Cernăuți. La 11 decembrie 1904, scrie părintele Galaction, „m-am suit până la catedrală în tramvaiul electric, plin de evreime. Și desigur că eram tot atât de prihănit, față cu frumusețile și preferințele evanghelice, ca și acești inamici ai Evangheliei. Dar din bunătatea ta, Christoase, Dumnezeu, și din îndurarea ta nețărmurită, eu veneam spre masa ta, eu eram chemat la sărbătoarea Nunții, în care tu ești Mirele, tu, vin și pâine pentru comeseni.”⁶⁷ Evreul, prin urmare, este un „inamic al Evangheliei” iar autorul se smerește, considerându-se la fel de murdar și nevrednic precum „dușmanii lui Hristos”. Însă, spre deosebire de evrei, în calitate de creștin, Gala Galaction are prilejul să-și curețe păcatele, prin participarea la Sfânta Liturghie și prin Euharistie. Este evidentă punerea în antagonism a evreilor cu creștinismul și proclamarea superiorității credinței creștine. Însă, mai târziu, o altă notă adăugată la acest text preciza: „Judecam și simțeam greșit! Toți acei evrei erau robi iubiți ai lui Dumnezeu Tatăl!”⁶⁸

Cele două scurte texte marchează lămurirea definitivă a lui Gala Galaction în raport cu evreii, cărora le va purta o admirație, prietenie și dragoste fără rezerve. Aceste scurte însemnări lămuresc deplin și interviul pe care-l acordă în 1945 Gala Galaction, pe marginea chestiunii sionismului, în care spune că problema evreiască a văzut-o permanent din perspectivă teologică. În 1945 Eliezer Fränkel realiza o serie de interviuri pe marginea „problemei evreiești” cu următoarele personalități: Felix Aderca, Tudor Arghezi, N.D. Cocea, I. Flavius, Gala Galaction, Petru Groza, Eugen Herovanu, Nicolae Lupu, Lucrețiu Pătrășcanu, Mihail Sadoveanu, A.L. Zissu.⁶⁹ Adept al sionismului, Fränkel încearcă în interviurile sale să obțină adeziunea interlocutorului pentru cauza sionistă și înființarea unui stat evreiesc independent în Palestina. Dacă Petru Groza, în calitate de prim ministru al unui guvern procomunist, se pronunță pentru integrarea evreilor în societatea românească, cum era atunci propaganda de partid,⁷⁰ alți intervievați susțin deplin cauza sionistă. Iată ce spun prietenii lui Gala

---

⁶⁷ Gala Galaction, *Jurnal*, vol. I, 438.

⁶⁸ *Ibidem*.

⁶⁹ Eliezer Fränkel, *Problema evreiască*, Editura Cercului Cultural Evreiesc „I.L. Peretz”, Iași, 1945.

⁷⁰ *Ibidem*, pp. 55-57.

Galaction, Tudor Arghezi și N. D. Cocea. Tudor Arghezi: „cred că idealul dumneavoastră de creare a unui stat evreiesc aduce singura soluție a problemei celei mai penibile din istoria modernă. După liberarea de proprietar într-o formă sau alta, a tuturor națiunilor, singură națiunea evreiască, pribeagă printre celelalte, a rămas fără domiciliu.

S-au preconizat unele surogate: asimilarea benevolă, creștinarea legală obligatorie. Li s-au acordat Evreilor drepturi, li s-au retras. În războiul de acum li s-a oferit exterminarea... E ciudat că marile puteri nu i-au găsit o dezlegare în atâta timp și cred că nu e un moment mai bun, pentru o încheiere elegantă, ca azi.”⁷¹

N.D. Cocea: „- În ce constă problema evreiască?

- Problema evreiască? Așa cum este astăzi? Prostie omenească. Cum se poate ca în vremurile acestea să mai pună cineva problema rasială? Acum câțiva ani da, dar acum, nu se mai pune...

- Nu credeți că prin plecarea unei părți din evrei, ar dispărea antisemitismul?

- Nu mă împac deloc cu ideea aceasta. În mod logic ai dreptate, în mod sufletesc nu mă pot împăca. Dar incontestabil, Evreii au dreptul să aibă țara lor, patria lor.”⁷²

Interviul cu Gala Galaction reprezintă ceva aparte în raport cu toate celelalte. Iată câteva extrase din el:

„ - V-aș ruga să binevoiți a-mi spune în ce constă după dvs. problema evreiască?

- Iubite Eliezer, pentru mine problema evreiască este o problemă teologică. Cei care cred pot să o discute numai și numai cu date și cu elemente omenești, se înșală. Pentru mine, problema lui Israel a fost, este și rămâne o problemă dumnezeiască.

- Știm cu toții că lumea este reprezentarea mea și eram deci sigur că pentru acel care a durat în grai românesc mesajul profeților, problema evreiască nu poate fi decât una teologică. Dar mai știu că sub sutana neagră a teologului, bate inima caldă și simțitoare a omului Galaction și către ea mă adresez acum...

⁷¹ *Ibidem*, p. 19.

⁷² *Ibidem*, pp. 25-26.

- Pentru noi a venit momentul să redevenim normali.

- Te înțeleg foarte bine și înțeleg toată truda milenară pe care o simte Israel, după ce a purtat și poartă încă pe umerii lui, înfricoșătoarea sarcină primită pe muntele Sinai. E greu lucru, e strivitor lucru să fii pe lumea aceasta purtătorul poruncilor și scutierul lui Dumnezeu. Știu prea bine că dintre toate popoarele pământului, Israel a avut misiunea cea mai zdrobitoare... Am căutat totdeauna să înțeleg cu simpatie, să apropii și să sprijin tendința poporului evreu de a găsi în sfârșit odihna. E impresionat contrastul dintre restul popoarelor pământului, toate legate de vatra lor, toate fixate geografic, și Israel, cel ce se găsește pretutindeni și nu poate să-și odihnească fruntea în chip definitiv nicăieri. M-a izbit din capul locului și m-a câștigat doctrina herzliană. Marele Theodor Herzl mi s-a impus cu tot eroismul lui, în toată activitatea lui extraordinară, încă de acum 41 de ani... De atunci, am rămas constant încredințat că, omeneste vorbind, nu poate fi tăgăduit dreptul de a-și căuta și a-și regăsi patria strămoșească. Toate prejudecățile religioase, toate argumentele diplomatice și toate dușmăniile, explicabile sau inexplicabile, nu pot să prevaleze împotriva legitimității acestor aspirații. M-am întrebat și mă întreb încă de multe ori: Supremul concediu pe care Moise îl cerea Domnului, va fi acordat evreilor, sau va fi amânat? Dacă aș concepe menirea și situația lui Israel numai și numai din punct de vedere istoric și al vieții popoarelor, n-aș ezita și nu mi-aș pune nici un fel de întrebare. Dar care teolog creștin de pe lumea aceasta, care ucenic al Sf. Apostol Pavel, poate să uite nemuritoarea epistolă către Romani și mărețele afirmări ale Sf. Pavel, în privința menirii lui Israel și a caracterului irevocabil al chemării lui?"

Gala Galaction se referă la *Epistola către Romani*, în care Sfântul Pavel abordează chestiunea evreilor care încă nu l-au recunoscut pe Iisus ca Mântuitor. Pavel spune despre iudei că lor „li s-au încredințat cuvintele lui Dumnezeu” (Romani, 3,2). În același timp, el spune: „oare Dumnezeu este numai al iudeilor? Nu este El și Dumnezeul păgânilor? Da, și al păgânilor. Fiindcă este un singur Dumnezeu, care va îndrepta din credință pe cei tăiați împrejur și, prin credință, pe cei netăiați împrejur (Romani, 3, 29-30).

În capitolul 11, Sfântul Pavel ia în discuție faptul dacă Dumnezeu a părăsit sau nu pe poporul său ales și îl amintește pe profetul Ilie, care simțea

că este singur în fața Domnului, toți ceilalți evrei părănd că l-au părăsit pe Dumnezeu. Dumnezeu îi spune lui Ilie: „Mi-am pus deoparte 7000 de bărbați, care nu și-au plecat genunchiul înaintea lui Baal”. Aceeași situație ar fi și în vremurile lui Pavel. Doar o parte din Israel l-a recunoscut pe Iisus Hristos ca Mântuitor. Ceilalți au inima împietrită. Dar acest lucru, crede Pavel, este parte a planului divin, deoarece prin greșeala poporului ales, restul omenirii află mântuirea: „Și prin căderea lor, neamurilor le-a venit mântuirea, ca Israel să-și întărească râvna față de ele. Dar dacă greșeala lor a fost bogăție lumii și micșorarea lor bogăție neamurilor, cu cât mai mult întreg numărul lor!”. Prin urmare, chiar și în căderea lor, evreii joacă un rol mesianic.

Pavel arată în continuare că este apostol al neamurilor, însă își dorește ca poporul lui Israel să accepte pe Hristos. Este conștient că lucrul acesta se va produce cu greutate, faptul fiind explicat în versetul 11,25: „Pentru că nu voiesc, fraților, ca voi să nu știți taina aceasta, ca să nu vă socotiți pe voi înșivă înțelepți; că împietrirea s-a făcut lui Israel în parte, până ce va intra tot numărul neamurilor.” Astfel, neconvertirea lui Israel conduce la convertirea restului lumii, pentru ca la final, să se convertească și Israel: „Și astfel întregul Israel se va mântui, precum este scris: „Din Sion va veni Izbăvitorul și va îndepărta nelegiuirile de la Iacov”.

În tot acest proces al mântuirii nimeni nu trebuie să se mândrească și să-l disprețuiască pe celălalt, deoarece totul este parte a planului lui Dumnezeu, evreii nefiind câtuși de puțin blestemați că nu-l recunosc pe Hristos, ci rămân „iubiții lui Dumnezeu”, deoarece părinții lor au făcut parte din poporul ales: „Cât privește Evanghelia, ei sunt vrăjmași din pricina voastră, dar cu privire la alegere ei sunt iubiți, din cauza părinților. Căci darurile și chemarea lui Dumnezeu nu se pot lua înapoi. După cum voi, cândva, n-ați ascultat de Dumnezeu, dar acum ați fost miluiți prin neascultarea acestora, Tot așa și aceștia n-au ascultat acum, ca, prin mila către voi, să fie miluiți și ei acum. Căci Dumnezeu i-a închis pe toți în neascultare, pentru ca pe toți să-i miluiască. O, adâncul bogăției și al înțelepciunii și al științei lui Dumnezeu! Cât sunt de necercetate judecățile Lui și cât sunt de nepătrunse căile Lui!” (Romani, 11, 28-33).

Ceea ce spune Gala Galaction este practic identic cu afirmațiile lui Leon Bloy, din faimoasa lui carte, *Mântuirea prin evrei*. Iată ce spune Leon

Bloy în prefața la ediția cărții din 1906 (prefața este datată 18 noiembrie 1905): „A part l'inspiration surnaturelle, on peut dire que le *Salut par les Juifs* est, sans aucun doute, le témoignage chrétien le plus énergique et le plus pressant en faveur de la Race Aînée, depuis l'onzième chapitre de saint Paul aux Romains. « Si leur faute, dit cet apôtre, est la richesse du monde et leur diminution la richesse des nations, que sera-ce de leur plénitude ? « Si leur perte est la réconciliation du monde, quelle sera leur assumption, sinon la vie d'entre tes morts ? » Le *Salut par les Juifs*, qu'on croirait une paraphrase de ce chapitre de saint Paul, fait observer, dès la première ligne, que le Sang qui fut versé sur la Croix pour la Rédemption du genre humain, de même que celui qui est versé invisiblement, chaque jour, dans le Calice du Sacrement de l'Autel, est naturellement et surnaturellement du sang juif, — l'immense fleuve du Sang Hébreu dont la source est en Abraham et l'embouchure aux Cinq Plaies du Christ. Et c'est tout. Il n'y a plus rien à savoir. Le monde juif apercevra-t-il enfin ce livre qui l'honore au-delà de toute espérance et qui ne lui a rien coûté ?”⁷³

Am semnalat în mod special anul noii apariții a cărții lui Bloy, deoarece el marchează simbolic și momentul maturizării depline a ideilor lui Gala Galaction în ceea ce privește chestiunea evreiască. Vorbim de un proces de acumulare și lămurire, început prin însușirea limbii ebraice și dialogul cu ebraiștii din București, continuat prin teza de licență dedicată convertirii Sfântului Pavel, mai apoi prin experiențele avute la Cernăuți și, nu în ultimul rând, prin întâlnirile cu liderii sioniști din România, cunoscuți prin intermediul lui N.D. Cocea. Cel mai apropiat Gala Galaction s-a simțit de Al. L. Zissu.

Prietenia dintre cei doi este marcată de prefața pe care Al.L. Zissu o semnează la cartea lui Gala Galaction, publicată în 1919, *Sionismul la prieteni*.⁷⁴ De fapt, este vorba de o serie de articole, scrise în prima parte a

⁷³ Leon Bloy, *Le Salut par les Juifs*, Librairie Henri Aniere, Paris, 1906.

⁷⁴ În *Prefață* Al. Zissu spune: „În țara necunoașterii desăvârșite a tot ce-i evreu și iudaism, cunoașterea adâncă pe care o dovedește inițiatul Galaction și pe care nu se sfiște să o manifeste, e o cheazășie a neprefăcutei dragoste pentru noi. Acest eroism îl cinstește pe el și reabilitează indiferentismul față de noi a intelectualității românești... Când ne vom întoarce în patria noastră istorică, galeria numelor neevreiești care au însemnat ceva pentru poporul evreu, îi va da lui Galaction locul cuvenit.” [Gala Galaction, *Sionismul la prieteni*, Societatea anonimă de editură „Mântuirea”, București, 1919, p. 3].

anului 1919, cu prilejul discuțiilor de pace de la Paris, cu privire la viitorul Palestinei. Cartea se constituia într-o pledoarie a unui creștin pentru cauza sionistă. La acest volum făcea referire părintele Galaction în interviul cu Fränkel din 1945⁷⁵, subliniind interesul pe care l-a avut de multă vreme pentru personalitatea liderului sionist Theodor Herzl și simpatia pentru cauza întemeierii unui stat evreiesc în Palestina: „Theodor Herzl a murit în ziua de 3 iulie 1904. Am aflat cine a fost și ce a muncit în viață, de abia după moartea lui. Eram la Cernăuți, student la Facultatea de Teologie. Într-o zi, observ în ziarele locale bare negre. A doua zi și a treia zi, la vitrinele librăriilor, apare fotografia lui Theodor Herzl, un chip măreț și grav de sultan plin de gânduri... Știrea acestei morți a fost primită pretutindeni cu o vie durere. Amici și inamici, interesați și dezinteresați, evrei și creștini, au avut cu toții același sentiment, aceeași exclamație: s-a dus un om!...

După o audiență la sultanul Abdul Hamid, pentru tratativele pe atunci necesare pentru crearea căminului evreiesc, se zice că Padișahul și-a rezumat astfel impresiile asupra lui Theodor Herzl:

«- Îmi închipui că Profetul creștinilor semăna cu el.»

Acest cuvânt, numai, ar fi destul ca să deștepte interesul meu pentru Theodor Herzl și pentru sionism, opera lui.”⁷⁶

Cine parcurge cartea din 1919 poate observa lesne că Gala Galaction înțelege deplin demersurile lui Herzl și le descrie admirabil, fiind perfect de acord cu necesitatea unui cămin național evreiesc. El afirmă foarte clar că, după aplicarea principiilor de pace impuse de președintele american Woodrow Wilson după Primul Război Mondial, din care principiul naționalităților era unul de bază, era imperios necesar ca și evreii să beneficieze de aplicarea acestui principiu. Iar el reafirmă exact aceleași lucruri și în interviul din 1945. Aparenta divergență dintre Gala Galaction și Fränkel este dată de insistența lui Fränkel exclusiv pe aspectul politic al chestiunii căminului evreiesc. La un moment dat, Gala Galaction ajunge el să-l intervieveze pe Fränkel, care insistă pe rolul pe care Anglia, care controla atunci Palestina, trebuia să-l joace în rezolvarea problemei evreiești, pe necesitatea continuării emigrării evreilor din Europa și pe proclamarea

⁷⁵ Eliezer Fränkel, *op. cit.*, p. 44.

⁷⁶ Gala Galaction, *Sionismul la prieteni*, p. 5.

statului evreiesc, asta în corelație cu strămutarea populației arabe din regiune. Lui Fränkel i se pare că este momentul lui „acum ori niciodată” iar acțiunea politică trebuie dusă cu hotărâre într-un anume sens.

Gala Galaction nu respinge cele spuse de partenerul de dialog, dar preferă să se păstreze în tiparul ideilor pe care el și le conturase încă din 1919, concluzionând: „În rezumat, amice Eliezer, să constatăm că ți-am dat prilejul să repeți cu toată durerea inimii, problema care te frământă și care – și pentru mine, - este, de când mă știu, un comesean nelipsit...”

În ce mă privește, sunt de mai înainte gata să aprob tot ce se va face în favoarea poporului tău...

Poporul tău mă preocupă. Problema lui pentru mine, este a doua mare problemă a omenirii, după problema dumnezeirii lui Iisus Hristos. Și aceste două probleme capitale sunt două laturi ale aceluiași mister. Dacă Dumnezeu părinților tăi, care este și Dumnezeul meu, va îngădui-o, voi limpezi aceste idei și altele multe, în cartea mea, ce va să fie: *Iubit-am pe Iacob*. Până atunci, amice, și de-a pururi: pace ție!”⁷⁷

Cartea, care purta un titlu inspirat din Epistola către Romani, nu a mai fost scrisă niciodată, dar prin cele spuse în cele câteva rânduri citate mai sus și în cartea din 1919 ne putem face o idee despre ce ar fi vrut să scrie în ea Gala Galaction.

Deși sionismul este în esență o mișcare modernă, laică, inspirată de mișcările naționale ale secolului al XIX-lea, Gala Galaction semnalează în cartea din 1919 că este greu să ignori faptul că vorbim de poporul căruia, prin Moise, Dumnezeu i-a dat Tablele Legii și i-a promis un anume loc ca să-i fie țară. Gala Galaction amintește că, la congresele sioniste, s-a discutat de oferta Marii Britanii ca Uganda să devină cămin pentru evrei, însă, în cele din urmă, tot Palestina a rămas singura opțiune. Acest lucru, crede Gala Galaction, arată că și în sionismul cel mai laicizat sunt încă vii ecourile Vechiului Testament, a dimensiunii mesianice pe care Poporul Ales o păstrează chiar și după venirea lui Hristos, așa cum arată Sfântul Pavel.

---

⁷⁷ Eliezer Fränkel, *op. cit.*, p. 51.

La începutul secolului al XIX-lea, odată cu extinderea imperiilor coloniale europene, misionarismul creștin cunoaște un nou avânt.⁷⁸ El se manifestă, deopotrivă, printre cultele religioase din Imperiul Britanic, în mediile catolice franceze, în „melting pot-ul” american, sau în Biserica Ortodoxă Rusă. Simbolul acestui nou val misionar este reprezentat de *British and Foreign Bible Society*, fondată în 1804, care în foarte scurtă vreme devine o rețea transnațională, sub denumirea de *United Bible Societies*. Fenomenul a fost stimulat de dimensiunea mesianică și eshatologică a noilor curente religioase creștine din acea perioadă, care aveau în centrul preocupărilor lor a doua venire a lui Iisus Hristos. Ori, o formă de a grăbi această venire era evanghelizarea întregului glob, însoțită de convertirea evreilor la creștinism.

Trebuie subliniat că, în veacul al XIX-lea, în Europa asistăm la un fenomen semnificativ de convertire a evreilor la creștinism, fapt care însemna integrarea acestora în societatea dominantă⁷⁹. Majoritatea celor convertiți făceau acest gest din dorința de integrare și evoluție pe scara socială iar gestul era acceptat de stat din motive politice și naționale. Convertirea promovată de misionarii religioși are o finalitate mesianică, care nu interesează actul politic al integrării și obținerii statutului de cetățean. Este vorba de împlinirea planului lui Dumnezeu, iar pentru atingerea acestui scop se înmulțesc misiunile creștine printre evrei.

În spațiul românesc a activat ordinul monahal *Notre Dame de Sion*, fondat de Marie-Alphonse Ratisbonne, evreu trecut la catolicism, care-și propusese tocmai convertirea tuturor evreilor.⁸⁰ Mihai-Răzvan Ungureanu, în cartea *Convertire și integrare religioasă în Moldova*, prezintă misiunile protestante de convertire a evreilor din perioada secolului al XIX-lea. Aceste

---

⁷⁸ Brian Stanley, *Christian Missions and the Enlightenment*, Routledge, 2001; Norman Etherington (ed.), *Missions and Empire*, Oxford University Press, 2005; Jeffrey Cox, *The Missionary Enterprise since 1700*, Routledge, 2008; Hami Inan Gumus, *American Missionaries in the Ottoman Empire*, Bielefeld, Transcript Verlag, 2017.

⁷⁹ Yaakov Ariel, *Evangelizing the Chosen People. Missions to the Jews in America, 1880-2000*, The University of North Carolina Press, 2000; Yaron Perry, *British Mission to the Jews in Nineteenth-Century Palestine*, Frank Cass Publishers, London, 2005; Christopher M. Clark, *The Politics of Conversion. Missionary Protestantism and the Jews in Prussia 1728-1941*, Oxford, 1995; Deborah Hertz, *How Jews Became Germans. The History of Conversion and Assimilation in Berlin*, Yale University Press, 2007.

acțiuni s-au făcut la inițiativa *The London Society for Promoting Christianity among the Jews*, fondată în 1808, *Hebrew Christian Prayer Union* (1867), *The British Society for Promoting Christianity among the Jews*, *The Edinburgh Society for Promoting Christianity among the Jews* (1818), *The Free Church of Scotland*.⁸¹ Toate au desfășurat o activitate destul de intensă mai ales în a doua jumătate a secolului al XIX-lea. În perioada interbelică și în anii celui de-al doilea război mondial se remarcă activitatea Misiunii Luterane Norvegiene, avându-l în frunte pe pastorul Magne Solheim, care a fost ajutat în activitatea sa de faimosul evreu convertit Richard Wurmbrand.⁸²

Acțiunea de convertire a stârnit reacții negative din partea evreilor care doreau să-și păstreze identitatea tradițională. Mihai-Răzvan Ungureanu pomenește, în cartea citată, de reacții de contracarare a fenomenului convertirii. Din aceste motive, treptat, se naște o mișcare care va defini conceptul de „evreu creștin”. Un rol important în toată această poveste îi revine lui Joseph Rabinowitz, care s-a născut în 1837 în Basarabia. El a fost format în mediile religioase hasidice, însă, în urma studiului, ajunge la concluzia că Iisus Hristos a fost adevăratul Mesia.

În 1878, Rabinowitz pleacă în Palestina pentru a încerca să întemeieze o colonie evreiască dar, la fața locului, el s-a văzut confruntat cu mari probleme. Foarte abătut, decide să părăsească Palestina, însă, înainte de a pleca, face o vizită pe Muntele Măslinilor. De aici el privește moscheea lui Omar și rămășițele templului și meditează asupra condiției tragice a evreului. Deodată, un gând, ca o revelație, îi trece prin cap: „Cheia Țării Sfinte este în mâinile fratelui nostru Iisus Hristos.”

Revenit în Basarabia, el își grupează adepții într-o asociație denumită „Israelii Noului Legământ” iar în anul 1885 se botează creștin la Berlin. Rabinowitz refuză să intre în Biserica Luterană sau în Biserica Ortodoxă Rusă și alege să întemeieze o comunitate distinctă, care se închină într-un spațiu intitulat Sinagogă Iudeo-Creștină. Rabinowitz moare în 1899, el fiind comparat de adepții săi cu Theodor Herzl: „Rabinowitz a fost un predicator al

⁸⁰ Théodore de Bussieres, *The conversion of Marie-Alphonse Ratisbonne*, New York, 1897.

⁸¹ Mihai Răzvan Ungureanu, *Convertire și integrare religioasă în Moldova la începutul epocii moderne*, Editura Universității Al. I. Cuza, Iași, 2004, pp. 235-327.

⁸² Magne Solheim, *Im Schatten von Hakenkreuz, Hammer und Sichel. Judenmissionar im Rumänien 1937-1948*, Erlangen, 1986.

Evangeliei în spiritul naționalității evreiești... Același spirit care l-a condus pe Theodor Herzl de a găsi soluția problemei evreiești într-un stat evreiesc renăscut l-a îndreptat pe Joseph Rabinowitz de a vedea o soluție într-un regat evreiesc îndrumat de Dumnezeu, cu Iisus ca suveran.”⁸³

Odată cu dezvoltarea doctrinei sioniste și punerea tot mai accentuată pe tapet a necesității creării unui stat evreiesc în Palestina, narațiunea mesianică se transformă. Chiar dacă se avea în continuare în vedere ca evreii să se convertească la creștinism pentru a se ajunge la zilele din urmă, un pas intermediar esențial era readucerea evreilor în Țara Sfântă, un nou exod care prefigura timpurile din urmă. O asemenea idee avea ecou și în mediile religioase evreiești, din perspectiva restaurării Sionului. Mediile creștine din Marea Britanie și Statele Unite, care militau pentru o evanghelizare totală a lumii și se preocupau de creștinarea evreilor, au devenit susținători și ai acestei idei, marcând geneza fenomenului „christian zionism.”⁸⁴

Multe dintre aceste aspecte sunt prezente în cartea din 1919 a lui Gala Galaction, care atinge mai multe planuri. Cel mai înalt dintre aceste planuri îl reprezintă conștiința rolului mesianic al evreilor pentru lumea creștină, așa cum rezultă din *Epistola către Romani*. Ținta finală și dorită cândva, este recunoașterea de către evrei a lui Iisus Hristos ca Mântuitor. Gala Galaction nu trasează un proiect misionar și nu dă un termen. Pur și simplu, acesta este orizontul mesianic al desfășurării istoriei.

Pe alt plan, mai lumesc, el se ocupă de raporturile tensionate dintre evreii rămași fideli tradiției și cei care au ales, din varii motive, să se convertească/asimileze. Gala Galaction face un apel la înțelegere și acceptare reciprocă, ambele forme de manifestare fiind acceptate în ordinea divină: „Un ziar american publică un interviu cu celebrul scriitor evreu Achad Haam, azi trăitor la Londra. În interviu Achad Haam previne pe evrei că sunt multe greutăți de biruit până la împlinirea idealului sionist. Unii potriviți sunt ascunși, alții sunt notorii. Ciudat este că printre ei sunt mulți evrei, asimilați,

---

⁸³ Hugh Schonfield, *The History of the Jewish Christianity. From the First to the Twentieth Century*, Duckworth, London, 1936, pp. 157-158.

⁸⁴ Donald M. Lewis, *A Short History of Christian Zionism: From the Reformation to the Twenty-First Century*, IVP Academic, 2004; Stephen Sizer, *Christian Zionism and the Road Map to Armageddon*, 2004; Stephen Spector, *Evangelicals and Israel: The Story of American Christian Zionism*, Oxford University Press, 2008.

sau doritori de asimilare, care văd o primejdie personală în idealul sionist al majorităților evreiești.

Teama evreilor asimilați este cunoscută... Se tem că afirmarea hotărâtă și separatistă a poporului evreu – voim să trăim ca evrei și să ne înapoiem în Erez-Israel! O să le cadă grea, lor, celor ce vor să rămână unde se găsesc astăzi. Se tem că evreii cei entuziaști și naționaliști vor deștepta bănuieli în privința fidelității lor către patriile adoptive. Am căutat, într-un articol precedent, să arăt, printr-o analogie, cum poate ca un evreu sionist să fie și să rămână un bun cetățean, în țara unde s-a născut și unde își așteaptă izbândirea idealului. În acest ultim articol din seria *Sionismul la prieteni*, voi dovedi că patriile pământești nu sunt nicidecum trădate dacă cetățenii lor își logodesc inima unor idealuri care trec dincolo de granițele țării și ale timpului.

Între evreii sioniști și între evreii asimiliști să-mi fie îngăduit să păstrez vechea mea atitudine de prieten și de apologet.⁸⁵

În capitolul intitulat *Locurile sfinte*, Gala Galaction abordează în mod direct problema Palestinei ca teritoriu pe care trebuie să revină evreii și argumentează în favoarea proiectului sionist dintr-o perspectivă teologico-politică, subliniind dificultățile și rivalitățile uriașe care vor apărea dacă Palestina intră sub stăpânirea unei puneri creștine. Prestigiul locurilor sfinte ar genera invidie și conflicte. Așa, o Palestină evreiască ar însemna un spațiu neutru, care nu ar încurca lumea creștină.⁸⁶ Din acest motiv, toți creștinii ar trebui să susțină proiectul sionist iar chestiunea aceasta este amplu tratată în textul intitulat *Sioniști creștini*.

În acest text Gala Galaction arată numărul mare de personalități creștine europene care susțin cauza evreiască. El era impresionat de clerul din Marea Britanie, unde toți episcopii englezi și scoțieni au îndemnat pe diplomații adunați la Paris ca să găsească o soluție favorabilă evreilor.

Toate aceste informații sunt aduse în atenția opiniei publice românești cu scopul de a sensibiliza și pe creștinii din România. Textul lui Gala Galaction este unul dintre cele mai critice din publicistica românească față de atitudinile antisemite motivate religios: „Iată niște adevărați creștini, niște adevărați episcopi (englezi și scoțieni, n.n.). Este foarte firesc să ne întrebăm

⁸⁵Gala Galaction, *Sionismul la prieteni*, pp. 49-50.

⁸⁶*Ibidem*, pp. 53-54.

cum sunt alcătuiți sufletește acești oameni și cum arată la față creștinismul lor dacă le îngăduie să se declare adepți ai sionismului? Aceste întrebări trebuie să ni le punem pentru luminarea prin contrast a psihologiei celor ce mai cred că sunt creștini și stăruie în antagonismul lor necugetat împotriva a tot ce este evreu și aspirații naționale evreiești.

Nu e nicidecum de mirare când vedem azi printre noi, pe stradă, în piață, în adunările amestecate, preținși creștini, greu și lamentabil apăsați de povara prejudecăților moștenite. Ce poți să faci! E la mijloc o ereditate întunecoasă și stratificată în curs de veacuri. Antisemitul de pe stradă, din piață, din adunările amestecate, este un biet om oarecare. Cine știe dacă a terminat liceul! Cine știe dacă, în anii de facultate, a mai citit altceva decât ziare și cursurile pentru examene! Azi e om gospodar, are convingeri politice și partid... Când mai are el vreme și cine-i dă lui mintea necesară – pentru revizuirea sentimentelor lui antisemite?

E creștin (fiindcă e botezat) se duce la biserică la Paște și la Crăciun și se mai duce, suplimentar, când cunună vreun fin. Încolo tot creștinismul lui e un loc viran, năpădit de buruieni netrebnice și depozit de gunoaie raționaliste. N-a citit niciodată Evanghelia! N-a ținut niciodată în mână Biblia celor două testamente!

Acesta e singurul tip de așa zis creștin din vechea Românie. În afară de lumea preoțească și lăsând la o parte câteva personalități, pe care le găsești trebuie să cauți cu lumânarea, nu există printre noi decât această imensă categorie de pseudocreștini.

Sionismul la creștini nu poate să crească din buruieni sau din piatră seacă. Spun cu durere că lipsa de simpatie pentru sionism, dovedită în societatea creștină românească, este un semn funebru. Creștinismul nostru e mort.⁸⁷

Toate aceste elemente rotunjesc deplin perspectiva lui Gala Galaction asupra problemei evreiești. Vorbim de o perspectivă complexă, care îmbină deopotrivă dimensiunea teologică și umană. Gala Galaction este un teolog și preot ortodox care-i iubește pe evrei ca fii ai lui Dumnezeu, ca membri ai Poporului Ales care continuă să aibă un rol fundamental în istoria mântuirii, ca oameni care au suferit mult de-a lungul timpului și care au dreptul la o țară a lor, așa cum a proiectat părintele sionismului Theodor Herzl. Prin urmare,

---

⁸⁷ *Ibidem*, pp. 58-59.

aparenta reținere din interviul din 1945 este legată doar de dezinteresul său pentru modalitatea concretă de realizare a proiectului sionist după al Doilea Război Mondial, chestiunile politice nefiind de competența sa, și sublinierea, în opoziție cu sionismul strict laic al partenerului de dialog, a dimensiunii mesianice a destinului poporului evreu.

La cele spuse mai sus, pot fi adăugate doar unele completări menite să arate constanța atitudinii lui Gala Galaction față de evrei și chestiunea evreiască. Merită amintit ceea ce Gala Galaction scrie în *Jurnalul* său referitor la răscoala din 1907 și la dimensiunea sa antisemită: „7 martie – În nordul Moldovei se petrec evenimente grave. Sate numeroase, din câteva județe, s-au aprins de focul răzvrătirii. Pricini nenorocite și adânci le-au smuls din atitudinea lor lung răbdătoare și le-au dat brânci peste curțile arendașilor evrei și peste târgușoarele moldovenești... Și-au luat ciomegele, și-au luat furcile și-au tăbărât pe cei ce li se par a fi nenorocirea lor. Au dreptate! O dreptate disperată, oarbă, jalnică. Dar iată-i răzbunându-se. Prăvălii distruse, marfă furată și zdrobită, case dărâmate, vandalism! Și pe ici pe colo: sânge. Mai au dreptate bieții mei țărani?

Cât e de greu să judeci drept, în lumea aceasta! Priviți pe nenorociții de evrei, înspăimântați, sărăciți, dezbrăcați și cu copii în brațe, fugind spre gări, prin omăt și prin noroi. Care e vina lor, care e crima pe care o ispășesc? Au fost economi, au fost pricepuți și, speculând viciile tale și ale mele, au strâns un pumn de parale. Căci toți acești nenorociți, care fug cu copiii, sunt oameni nevoiași. Cei câțiva vinovați mari sunt intangibili; casele lor sunt în oraș și bine apărate, banii lor sunt depuși la băncile Apusului. Care e atunci folosul acestor triste represalii? Cum ar putea să-i doară pe adevărații vinovați pumnii și ciomegele care plouă pe spinarea celor mai săraci dintre evrei?

«Nu lăsați pe străini să se înrădăcineze la țară, căci s-a dovedit că atingerea țaranului nostru cu străinul este distrugătoare pentru cel dintâi...» ideea aceasta, deși nu chiar cu aceste vorbe, am citit-o prin gazete...tristă idee! Trebuie să închidem țara noastră cu un zid chinezesc, pentru că, în atingere cu străinii ce pătrund între noi, ne prăpădim!

Dar e vorba de bieții noștri țărani moldoveni și de bieții noștri evrei... Mă doare inima și de unii și de alții! Sunt oameni și unii și alții, deci frații mei, deopotrivă. Le-aș dori împăcare, bună înțelegere... Dacă este cineva de

vină, în această gravă și tristă conjuncțiune, apoi este boierimea moldovenească. În capul acelor boieri ar trebui îndreptată toată furia țăranilor exasperați.”⁸⁸

Chiar dacă în *Sionismul la prieteni* Gala Galaction se plângea de puținii clerici ortodocși care să simpatizeze cauza evreiască, cu toate acestea, în perioada interbelică au existat destui clerici democrați, care nu s-au implicat în disputele anti-semite. Colegii teologi care au colaborat împreună cu Gala Galaction la periodicul *Crucea* reprezintă modele de preoți misionari, dedicați, cu convingeri democratice⁸⁹. Ei au fost contrați de alte grupări preotești, cum au fost cei grupați în jurul publicației *Noua revistă bisericească*, în care Gala Galaction a fost atacat pentru criticismul său, considerat exagerat, la adresa clerului ortodox, dar și pentru simpatiile sale față de evrei. În paginile aceleiași reviste a fost atacat și cunoscutul predicator din București, Toma Chiricuță, care, în ziarul *Cuvântul*, a publicat în 1925 o serie de articole despre ceea ce el numea „erezia anti-semitismului românesc”. Practic, părintele Chiricuță desființa ideile teologice ale lui A.C. Cuza, cunoscutul politician antisemit. Acesta considera că Vechiul Testament, prin care înțelegea iudaismul, nu ar avea nicio legătură cu Noul Testament și cu creștinismul, Vechiul Testament reprezentând o negație a Noului Testament. Autorul (anonim) al recenziei la textul lui Toma Chiricuță recunoștea că A.C. Cuza greșește, dar îi reproșa și lui Toma Chiricuță că se înșală în demonstrațiile sale, deoarece „Nu tot Vechiul Testament se realizează în creștinism, ci numai ceia ce este de domeniul inspirațiunii dogmatice și etice. Iudaism în Vechiul Testament ar fi ceea ce se opune inspirațiunii dogmatice și etice, realizată în creștinism. Acest iudaism s-a dezvoltat în istorie și a ajuns până astăzi.”⁹⁰ Ori, față de acest iudaism o atitudine ce putea fi caracterizată antisemită avea sens, în opinia celor de la *Noua revistă bisericească*. Sunt idei pe care le-a combătut constant și Gala Galaction, inclusiv ca profesor și decan al Facultății de Teologie din Chișinău.

---

⁸⁸ Gala Galaction, *Jurnal*, vol. 1, p. 548.

⁸⁹ Revista a fost condusă de preoții D. Popescu-Moșoaia și Constantin Dincescu.

⁹⁰ „Noua revistă bisericească”, an VIII, nr. 4-5 (iulie-august 1925), p.74.

În calitatea asumată de decan, părintele Galaction participă în 1938 la editarea unui volum intitulat: *Împotriva urii. Numerus clausus, antisemitismul, Protocoalele Sionului*. Este vorba de un volum manifest, editat de avocatul Iancu Klein, prin care numeroase personalități ale României încercau să stopeze valul de ură antisemită care creștea în acei ani. Dintre semnatori mai amintim pe: C. Stoicescu, rectorul Universității București, Al. Vaida Voevod, fost prim ministru, C. Rădulescu Motru, decanul Facultății de Litere din București, C.I. Parhon, decan al Facultății de Medicină din Iași, Wilhelm Filderman, fost președinte al Uniunii Evreilor Români, Iacob Niemirower, șeful cultului mozaic și mulți alții.

Lui Gala Galaction i s-a făcut onoarea să semneze cuvântul introductiv la volum, deoarece toată lumea aprecia implicare sa în cauza evreiască. Iată câteva fragmente din textul decanului de la Chișinău: „În zilele din urmă, dușmănia împotriva evreilor a ajuns la forme și la violențe pe care le socoteam răposate pentru totdeauna... Evreii sunt vinovați de mizeria universală actuală. Ei sunt vinovați de toate cataclismele prezente, trecute și viitoare!

În această atmosferă supraîncălzită și nesănătoasă, antisemiții și-au propus și își propun scopuri uriașe... Cine va putea să-și păstreze mintea limpede și să judece obiectiv, într-un timp de patimă dezlănțuită?...

Acum e timpul calomniei atotputernice... au ieșit și ies numeroase publicații, mari și mici, care își propun să extermine pe evrei, exterminând, probabil, bunul simț, dreptatea și umanitatea...

Avem de luptat cu reaua credință, cu minciuna, cu dușmănia și cu perversitatea, care se slujesc de logică, de argumente și de retorică, exclusiv în scopuri întunecoase și ucigașe. Ce arme poți să întrebuințezi, acolo unde totul merge pe falsitate, pe cursă și pe omor?...

Încercarea de azi (publicarea volumului, n.n.) este totuși binevenită. Dacă răutatea, prejudecata, rățăcirea au forțele lor de perseverență, bunătaea, claritatea dreapta judecată nu trebuie să dezarmeze niciodată...

Problema poporului evreu este un fel de piatră de încercare, atât pentru conștiința stingherilor indivizi, cât și pentru conștiința popoarelor.

Să ne luptăm veșnic pentru limpezirea ei. Istoria ne dovedește că atât personalitățile cât și colectivitățile care s-au arătat binevoitoare cu Israel nu s-au înșelat, ci au avut dreptate.”⁹¹

În toată perioada guvernării autoritare a regelui Carol al II-lea, care-i finanțase publicarea traducerii Bibliei, Gala Galaction a fost ferm pentru protejarea evreilor și contra Mișcării Legionare. Pentru Gala Galaction, Corneliu Zelea Codreanu era un „căpitan de carnaval”. Pe 2 iunie 1938 el se întreba în *Jurnal*: „Cum a putut acest actor prost să fascineze, la noi, atâția oameni, și tineri și bătrâni, dintre care unii, desigur, ceva mai inteligenți decât histriionul idolatrizat?”

Pe 3 iunie, în contextul procesului care se va încheia cu condamnarea lui Codreanu, Gala Galaction dezvoltă opinia lui despre liderul legionar: „N-am avut pentru Corneliu Zelea Codreanu nici un fel de interes și nici un fel de simpatie... Acest agitator populist mi s-a părut un actor fără talent, un pseudoapostol, un închipuit și un pescuitor în apele atât de tulburate ale vremurilor noastre... Toată apostolia, tot arhanghelismul și toată dezinteresarea pe care partizanii lui i le împloteau în cunună mi-aduceau aminte de eternele cuvinte «Nu e de mirare deoarece însuși Satana se preface în înger al luminii. Nu este, dar, lucru mare dacă și slujitorii lui iau chip de slujitori ai dreptății, al căror sfârșit va fi după faptele lor.» (2 Corinteni, 11, 14-15).”⁹²

În toată perioada care a urmat, Gala Galaction urmărește cu îngrijorare cum situația se înrăutățește în Europa și în România. Pe 6 septembrie 1938, el nota cu tristețe veștile primite de la fata lui, stabilită în Italia, cu privire la restrângerea drepturilor de muncă ale evreilor.⁹³ Slabele speranțe stârnite de Acordul de la Munchen au fost repede spulberate, războiul a început în toată Europa iar în vara anului 1940 România era nevoită să cedeze o mare parte din teritoriul național. În acele luni, într-o încercare disperată de supraviețuire politică, Regele Carol al II-lea adopta un discurs totalitar, menit să satisfacă urechile lui Hitler. Pe 2 august, Gala Galaction scria în *Jurnal*: „Fața lumii s-a schimbat. Liberalismul în care am

⁹¹ *Împotriva urii*, lucrare alcătuită de avocat Iancu Klein, Editura Cuvântul Nostru, București, 1938, pp. 4-7.

⁹² Gala Galaction, *Jurnal*, vol. 2, pp. 260-261.

⁹³ *Ibidem*, p. 267.

crescut, democrația pentru care am militat, universalismul creștin pentru care am intrat în biserica lui Hristos sunt – nu știu câtă vreme de aici înainte – aștri învăluiți de nouri!

Nu sunt rău român, nu sunt fiu ingrat al patriei mele, dar exclusivismul ajuns azi predominant mă covârșește și mă îngheață. Cum putem să mai armonizăm biruitoarea dragoste evanghelică, inima lui Pavel, poruncile Mântuitorului, cu xenofobia noastră, cu ura împotriva evreilor și cu opreliștea de a mai recruta creștini dintre ei!”⁹⁴

Ultima parte a fragmentului citat se referă la legislația antievreiască adoptată în anii care au urmat, care a prevăzut, printre altele, interzicerea convertirii evreilor la creștinism.⁹⁵ În însemnările sale din perioada 1940-1944, Gala Galaction admiră determinarea catolicilor de a continua să-i boteze pe evrei și îl deranjează ezitățile ierarhiei ortodoxe.⁹⁶

Abdicarea Regelui Carol al II-lea și instaurarea regimului național legionar îi aduc mari probleme lui Gala Galaction. Pentru legionari, marele scriitor și teolog era doar traducătorul Bibliei publicate de Regele Carol al II-lea, iar foști prieteni ai lui Gala Galaction considerau că respectiva ediție a Bibliei trebuia să fie arsă în piața publică.⁹⁷ În condițiile tulburi în care Facultatea de Teologie din Chișinău a fost evacuată din Basarabia ocupată de sovietici, s-a făcut propunerea încredințării catedrei de Vechiul Testament de la Facultatea de Teologie din București lui Gala Galaction. Propunerea a fost contestată de un asistent din cadrul facultății, Ion V. Georgescu, legionar, care a înaintat un protest ministrului Educației, Traian Brăileanu, tot legionar. Astfel, situația lui Gala Galaction a rămas suspendată. Bătrânul profesor a apelat la o persoană pe care o considera prietenă, Gheorghe Racoveanu, teolog, fost ucenic al lui Nae Ionescu, însă și acesta s-a dovedit a fi inamic părintelui Galaction.⁹⁸ Racoveanu era atunci consilier în cadrul

---

⁹⁴ *Ibidem*, pp. 311-312.

⁹⁵ Adrian Nicolae Petcu, *Condiția evreului român creștin în perioada Holocaustului*, în „Caietele CNSAS”, an XI, nr. 2 (22)(2018), pp. 117-175.

⁹⁶ Gala Galaction, *Jurnal*, vol. 2, pp. 337, 412.

⁹⁷ *Ibidem*, p. 329.

⁹⁸ *Ibidem*, pp. 328-329.

Secretariatului pentru Culte și pregătea, împreună cu alți colegi legionari, ceea ce se dorea a fi o „reformă” a Bisericii Ortodoxe Române.⁹⁹

Gala Galaction notează unele aspecte care țin de presiunea pe care legionarii o făceau la adresa Bisericii, cum era cerința adresată patriarhului Nicodim de a-i canoniza pe legionarii morți în anii anteriori, pe care-i considerau martiri.¹⁰⁰ Vechi prieten și colaborator al patriarhului Nicodim, inclusiv la traducerea Bibliei, Gala Galaction îl apreciază pe patriarh pentru felul în care reușește să gestioneze situația în acele luni tulburi ale guvernării legionare: „s-a dovedit un adevărat și integral vlădică ortodox, aruncând orice echivoc, ... , mărturisind pe față ce simte o conștiință creștină în fața falsificărilor și idolatriilor verzi ca spanacul.”¹⁰¹

În toată această perioadă Gala Galaction are cuvinte grele față de legionari, pe care-i consideră rătăciți, fanatizați, adoptând atitudini pseudo-creștine.¹⁰² Evident, asemenea considerații nu aveau cum să stârnească simpatie. Situația profesională a lui Gala Galaction rămâne incertă, se gândește să se retragă la pensie, dar apoi cere un concediu de un an, care i se aprobă. Nu cade victimă represiunii legionare, așa cum pătesc alte personalități, însă, prudent, el decide să-și scrie testamentul, care este datat 2 decembrie 1940. În acest testament el notează următoarele: „Am scris mult pentru oropșiții societății noastre. Toate predicile mele umanitare, dacă vor fi adunate vreodată, inscripția lor să fie *Pro Lazaro*, adică pentru Lazăr, cerșetorul din Evanghelie.

Am scris mult pentru poporul enigmă, pentru Israel, din care, după trup, este Domnul și Sfânta Fecioară. Am iubit, iubesc și voi iubi de-a pururi pe Israel, până în ceasul când îl voi vedea, revenit și convins, în garda de onoare a Mântuitorului. Căci – «ce va fi convertirea lor, dacă nu învierea morților?»¹⁰³

---

⁹⁹ A.N. Petcu, „Slujitorii altarului și Mișcarea Legionară. Studiu de caz: preotul Ilie Imbrescu,” în *Partidul, Securitatea și Cultele, 1945-1989*, A.N. Petcu (ed.), Editura Nemira, București, 2005, pp. 51-68.

¹⁰⁰ Gala Galaction, *Jurnal*, vol. 2, p.347.

¹⁰¹ *Ibidem*, p. 342.

¹⁰² *Ibidem*, pp. 368-369.

¹⁰³ *Ibidem*, p. 351.

Printre acuzațiile care i s-au adus în acea perioadă, ca pretext pentru a fi ținut în afara învățământului, a fost și cea de apartenență la masonerie. Gala Galaction a trebuit să răspundă acestei acuzații în fața unei comisii de revizuire a profesorilor universitari. Într-o însemnare din 31 decembrie 1940, Gala Galaction făcea un rezumat al memoriului prezentat comisiei. El spune: „Este o închipuire naivă a celor ce nu înțeleg misionarismul meu între evrei. Masoneria ce mi se atribuie este o ficțiune; misionarismul meu între evrei este un adevăr.” În continuarea celor afirmate, Gala Galaction rezuma, în câteva paragrafe, esența viziunii lui cu privire la chestiunea convertirii evreilor și sublinia intimitatea spirituală cu apostolul Pavel: „Sunt ucenicul Sf. Apostol Pavel. Încă din anul 1903 (când am scris teza mea de licență în teologie (*Minunea din drumul Damascului*), am înțeles că concepția Sf. Pavel în privința evreilor potrivit Evangheliei trebuie să fie normativă și pentru mine.” Citând din epistola lui Pavel către Romani, capitolele 9, 10 și 11, Gala Galaction subliniază că: „în marele eveniment eshatologic, pe care-l așteptăm și-l mărturisim în Simbolul credinței: «Aștept învierea morților și viața veacului ce va să fie», așteptăm și mărturisim, implicit, convertirea, «primirea la loc», a întregului Israel...”

Biserica creștină își face o datorie de onoare să predice fără încetare fiilor lui Israel pe Iisus Hristos, cel înviat din morți, și să-i aducă la Sfântul Botez. Crezând și mărturisind despre Domnul că «iarăși va să vie cu mărire să judece viii și morții», Biserica creștină vede, la judecata viitoare, pe Israel convertit și mântuit. Sf. Apostol și Evanghelist Ioan... descrie astfel Noul Ierusalim: «Și avea zid mare și înalt și avea 12 porți, iar la porți 12 îngeri și nume scrise deasupra, care sunt numele celor 12 seminții ale fiilor lui Israel» (Apocalipsa 21, 12). Concluzie: Pentru ca numele celor 12 seminții ale fiilor lui Israel să fie scrise deasupra porților Noului Ierusalim – trebuie, evident, ca întregul Israel să fi fost, încă din veacurile pământești, convertit și supus Supremului Judecător.

Așadar, Biserica creștină nu poate să uite nici o clipă marea operă misionară a convertirii poporului evreiesc.”¹⁰⁴

Situația echivocă a lui Gala Galaction încetează după înăbușirea de către generalul Ion Antonescu a rebeliunii Mișcării Legionare, fapt notat cu

---

¹⁰⁴ *Ibidem*, p. 357.

satisfacție de către autor în *Jurnal*.¹⁰⁵ Pentru a menține situația din țară sub control, Ion Antonescu avea nevoie în Biserica Ortodoxă Română de oameni care să fi fost departe de Mișcarea Legionară. Patriarhul Nicodim a fost menținut iar el a sprijinit revenirea la facultate a lui Gala Galaction. Acesta a continuat activitatea sa credincios vechilor idealuri iar jurnalul său arată că nu s-a ferit să se întâlnească cu vechii săi prieteni evrei, cum era liderul sionist Al. Zissu și să sprijine pe diverși evrei aflați în nevoie.¹⁰⁶

În august 1944, când guvernul Ion Antonescu este răsturnat și armatele sovietice intră în România, Gala Galaction avea deja o vârstă înaintată și era pregătit să se retragă la pensie. Însă Biserica Ortodoxă Română, după anii de colaborare cu regimurile pro-naziste, se simțea vizată de represalii. În condițiile în care Uniunea Sovietică îi reprezenta în România pe toți aliații coaliției anti-naziste, era nevoie să se găsească soluțiile unei conviețuiri cu noul stăpân, care nu a întârziat prea mult să-și impună voința și să promoveze la putere pe principalul aliat, Partidul Comunist din România.¹⁰⁷

Comuniștii erau nesemnificativi și nepopulari în România. De aceea, ei au trebuit să facă alianțe extinse în care să cuprindă forțele zise „democratice”. De asemenea, ei au cultivat pe vechii activiști democrați, cu simpatii de stânga, care se remarcaseră în perioada interbelică. Biserica Ortodoxă, la rândul ei, a încercat să ascundă oamenii compromiși și să aducă în față acele persoane cu un trecut democrat. Gala Galaction era, din acest punct de vedere, un personaj important, prin prestigiul pe care îl avea în rândul persoanelor cu convingeri de stânga și printre evrei.

Inițial, Gala Galaction a crezut că România se îndreaptă spre o democratizare reală dar așteptările i-au fost compromise rapid.¹⁰⁸ Deși om cu convingeri de stânga, el nu avea nicio afinitate cu comunismul de tip stalinist. Acceptă inițial să intre în Uniunea Preoților Democrați, o organizație menită

---

¹⁰⁵ *Ibidem*, pp. 368-369.

¹⁰⁶ *Ibidem*, p. 398.

¹⁰⁷ George Enache, *Strategies of Infiltrating and Attracting the Religious Cults into Collaboration Devised by the Romanian pro-Communist Authorities during the 1945-1947 Interval, with a Special Focus on the Case of the Romanian Orthodox Church*, în „Danubius”, nr. 30 (2012), pp. 375-421.

¹⁰⁸ George Enache, *Biserica în comunism. Modele și mărturii*, Editura Eikon, Cluj Napoca, 2014, pp. 121-126.

să strângă raporturile dintre Biserică, sovietici și comuniștii români. De asemenea, este inclus în comitetele de conducere ale Societății româno-maghiare, ARLUS, Crucea Roșie, iar Blocul Partidelor Democratice, controlat de comuniști, decide să-l includă pe lista de candidați la Camera Deputaților. Rămâne deputat până în 1952 și apoi se retrage. Cu prilejul ultimei zile ca deputat (28 septembrie 1952) Gala Galaction nota: „Ciudat episod, în viața mea, a fost și această deputăție! N-am gândit-o, n-am voit-o, n-am cerut-o. Literatura mea democratică și creștină mi-a adus un scaun într-o adunare națională precumpănitor anti-creștină... Communist creștin, într-o adunare de comuniști atei!”¹⁰⁹

Nu în ultimul rând, Gala Galaction este ales, în 1947, membru al Academiei Române. Toate aceste onoruri îl obolesc, deoarece vede limpede că drumul pe care-l ia România este greșit. Cu toate acestea, din interiorul Bisericii el este solicitat să rămână pe mai departe în prim plan, deoarece Biserica avea nevoie, în fața autorităților statului, de prestigiul său. La început, Galaction îl privește pe noul patriarh Justinian cu reticență însă, treptat, acesta îi câștigă încrederea, demonstrând că vrea să mențină Biserica pe linia de plutire. În *Jurnal* se păstrează unul din cele mai interesante portrete ale patriarhului Justinian iar Gala Galaction evidențiază foarte bine rolul istoric jucat de acest patriarh într-o perioadă foarte dificilă pentru biserică: „Este un oltean dezghețat, simpatic, fără morgă chiriarhală, mare gospodar și meșter surugiu de oameni...În intimitate și în spovedanii prietenești, observ la el un fond de tradiție religioasă populară. A fost învățător, a fost director de bancă și de cooperativă fost director de seminar și vicar mitropolitan... S-a dovedit pretutindeni isteț și gospodar, norocos și simpatic. Democratismul lui e vechi și bine justificat... Prietenia lui cu actualii corifei ai comunismului românesc este veche și legitimă. Judecându-l la rece, patriarhul Justinian este, azi, omul care trebuie... Am fi dorit să fie mai puțin acomodant, am fi dorit să-l știm mai rezistent... Poate că Justinian a înghițit și înghite, tainic, multe suspine.”¹¹⁰

În mai 1954, patriarhul îl primea pe Gala Galaction într-o audiență privată. Cu acest prilej Justinian a subliniat importanța pe care părintele

¹⁰⁹ Gala Galaction, *Jurnal*, vol. 3, p. 58.

¹¹⁰ *Ibidem*, pp. 109-110.

Galaction o avea pentru biserică, ca o persoană garantă în fața autorităților de stat: „Agitația care s-a făcut în jurul numelui și a literaturii dumitale, distincția ce ți s-a acordat de guvernul nostru democratic și toată atmosfera de simpatie care te înconjoară astăzi sunt binevenite pentru noi și o garanție că nu vom întâmpina multe greutăți la tipărirea unei cărți de teologie.”¹¹¹

Cartea la care patriarhul făcea referire aparținea chiar lui Gala Galaction. Era de fapt o carte în proiect, intitulată *Trepte în calea spre Damasc și Adevăr*. Pornind de la lucrarea de licență din 1903, Gala Galaction dorea să aprofundeze ce urmărea Saul atunci când îi ancheta pe ucenicii lui Iisus, care mărturiseau învierea sa din morți.

Mai multe însemnări din *Jurnal* arată că Gala Galaction era preocupat de relația creștinism-comunism. Bolșevismul rus este văzut de către Gala Galaction ca o veritabilă pseudo-religie mesianică care, în urma suferințelor pe care popoarele sovietice le-au îndurat în anii războiului, se dezvoltă irezistibil pentru a cuceri întreaga lume, „botezând” pe toți prin energia misionară fără limite.¹¹² Asemeni lui Nikolai Berdiaev¹¹³, Gala Galaction stabilește o legătură între creștinism și comunism. Comunismul, adesea, este utopic, confuz, monstruos dar, în spatele acestor lipsuri, se ascunde aspirația pentru a rezolva problemelor celor săraci și flămânzi, celor care caută dreptatea. Energia pe care o degajă mișcarea comunistă seamănă cu cea emanată de primii creștini, care nu ezitau să accepte martiriul pentru credința lor.

De-a lungul istoriei, creștinismul și-a pierdut energia, și-a pierdut rostul, a uitat că Iisus Hristos este al săracilor și dezmoșteniților sorții iar biserica s-a retras treptat într-un clopot de sticlă. Locul rămas liber a fost ocupat de noul mesaj comunist, atât de seducător și irezistibil. Care era soluția pentru creștini? Gala Galaction spune criptic: „Templul socialist se va transforma în biserică creștină și amvonul ei va deveni tribuna revendicărilor celor despuiați de drepturi!”¹¹⁴ Acest lucru ar putea însemna recuperarea

---

¹¹¹ *Ibidem*, p. 182.

¹¹² *Ibidem*, p. 48.

¹¹³ George Enache, „Berdiaev și comunismul,” în *Rezistența anticomunistă prin valori spirituale. Modele și fapte (II)*, Editura Sapienția, Iași, 2010, pp. 93-100.

¹¹⁴ Gala Galaction, *Jurnal*, vol.3, p. 89.

sensului adevărat al misiunii creștine și renașterea avântului misionar, totul întemeiat pe faptul că în creștinism este adevărul, în credința că Iisus Hristos este Dumnezeu și mântuitor. Astfel, creștinismul va renaște și va ruina „templul socialist” construit pe iluzii, reșezând lumea în matca ei firească. Iar cel care devine modelul pentru aflarea lui Hristos este Saul din Tars, devenit apostolul Pavel.

Paginile de *Jurnal* din ultimii ani de viață sunt pline de însemnări despre Sfântul Pavel și misiunea lui. Ele reprezintă materia primă pentru cartea care nu a mai apărut niciodată. Pe 19 mai 1954, la Institutul Teologic din București părintele Gala Galaction a fost sărbătorit cu prilejul împlinirii a 75 de ani de viață. Cu acest prilej, Gala Galaction a răspuns discursurilor elogioase la adresa lui cu o scurtă prezentare a modului în care el vedea relația lui Saul cu ucenicii lui Hristos și cu Hristos însuși. Cele spuse de părintele Galaction reprezintă un adevărat model de conștiință creștină în acea epocă dominată de ateism și un elogiu adresat celui pe care îl considera întruchiparea deplină a geniului religios evreiesc: apostolul Pavel. Cu acest testament merită să încheiem acest excurs în viața și activitatea scriitorului și teologului Gala Galaction:

„Apostolii erau convinși că Hristos a înviat din morți... membrii Sanhedrinului erau convinși că ucenicii Galileanului au furat din mormânt pe învățătorul lor. Dar minunea vindecării ologului, săvârșită de Petru și Ioan... a început să zdruncine această convingere... Eliberarea Apostolilor din temniță de către un înger al Domnului și mai ales minunile săvârșite de arhidiaconul Ștefan au zdruncinat și mai mult pe dușmanii învierii lui Hristos din convingerea lor cu totul neîntemeiată.

Printre cei care se încumetaseră să se opună lui Ștefan se afla și Saul din Tars... Prigoana împotriva bisericii, pornită imediat după uciderea lui Ștefan este călăuzită de Saul din Tars...

Saul este procurorul și judecătorul de instrucție al înaltelor autorități religioase ale lui Israel. El avea mandat să scoată la lumină cum a fost furat trupul lui Iisus și cine l-a furat și – dacă se poate – unde a fost ascuns.

Pentru aceasta, el a început să se apropie de cei întemnițați...Dar curând Saul începe să-și dea seama că are de-a face nu cu vicleni și șarlatani,

ci cu niște amăgiți ai simțurilor, care cred că au văzut și auzit aieva ceea ce era doar o vedenie.

Auzind... aceleași răspunsuri și aceeași mărturisire asupra învierii lui Iisus, Saul se gândește că oamenii nu denaturează adevărul, așa cum ei îl credeau. Încercând să se lămurească ce s-a întâmplat de fapt, Saul află că la Damasc se află o parte din ucenicii lui Iisus. Bănuind că printre ei sunt persoane care cunosc misterul mormântului, Saul a pornit spre Damasc.

Dar când era aproape de porțile Damascului, Saul a fost învăluit de o lumină venită din cer, a căzut pe pământ și a auzit un glas care-i zicea, în limba evreiască: „Saule, Saule, de ce mă urmărești? El a zis: Cine ești, Tu, Doamne? Iar Domnul a grăit. Eu sunt Iisus, pe care tu îl cauți cu înverșunare!” (F.A. IX, 3-8)

Prin urmare: „De ce Mă urmărești” – și nu „De ce Mă prigonești”; „Eu sunt Iisus, pe care tu îl cauți cu înverșunare” – și nu: „Eu sunt Iisus pe care tu îl prigonești”. Saul nu prigonea pe Iisus, ci răscolea sufletele și pământul ca să găsească trupul Lui. Înțelesul adevărat este deci: „urmăresc”, „alerg după”, „caut cu patimă”...

Saul căuta cu înverșunare pe cei ce deturnaseră trupul, cu alte cuvinte pe însuși Iisus, socotit ca furat din mormânt. Îl credea pe Iisus mort și ascuns undeva. Biruitorul morții trebuia să se arate inchizitorului cu trupul său înviat. Saul îl căuta de fapt pe Iisus...

La porțile Damascului zbuciumul lui Saul, enigma care îl chinuia, Iisus după care alerga s-a transfigurat în minune și adevăr: Saul a găsit ceea ce căuta! Saul a găsit pe Iisus, dar nu în hrubele intrigii și ale minciunii, ci în lumină și putere dumnezeiască! Saul zăcea la pământ...dar când s-a ridicat, Saul nu mai era Saul, ci Pavel, apostolul lui Iisus Hristos.¹¹⁵

---

¹¹⁵ „Biserica Ortodoxă Română”, nr. 5 (mai 1954), pp. 557-558.